

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Rationale divinorum officiorum

Durantis, Guilelmus

[Ulm], 18. März 1475

Incipit liber tercius de indumentis seu ornamentis ecclesie sacerdotum

[urn:nbn:de:bsz:31-323810](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-323810)

124
bñdictionem oim gentiũ dedit. & illi testam-
entum suum confirmavit sup caput eius
datur etiam ei baculus & anulus. de qbus
in sequenti pre dicit. Singula aut cum ppis
verbis tradunt & sũt que verba & capitis
& manũ vnctio. & pollicum confirmatio. ba-
culi & anuli atq; euagelij traditio. sũt huius
substantia sacri. cetera sunt solenitatis. De
euagelij & baculi traditione. & quare cõ-
secratus equũ album seu albis cooptum eq̃
tat. dictum est in predicto ti. de consecracõe
Consecrat aut epus inter eplam & euan-
gelium. nec p̃ die sue consecracõis ordines
celebrare. q̃ ip̃e tunc non celebrat. s; concele-
brat principalit̃ celebranti. pp̃. tñ qui ante
p̃mnum angelicum consecrat hec posset. q̃
ip̃e missay solenia pficit consecrat. Differt
aut inter ep̃os & sacerdotes. q̃ licet sex sint
que om̃ uniter ad omnes ptinet sacerdotes
viz cathecizare. baptizare. predicare conficẽ
soluere. ac ligare. tñ ad pontificem nouem
spectant. scz clericos ordinare. virgines bñ
dicere. pontifices consecrare. manũ imponẽ
basilicas dedicare. degradandos deponẽ.
sinodos celebrare. crisma conficẽ. vestes &
vasa sacrare. **S**unt & alia que ad officiu
ep̃ale ptinent. puta in fronte crismare bene-
dictionẽ ante pacem dare & similia. **V**er-
tñ & maiores & minores sacerdotes om̃unẽ
in quib;dam vicem gerunt sũmi pontificis
& xp̃i. dum viz p̃ peccatis obsecrant. & per
pniam reconciliant peccatores. vñd apl̃us
Deus erat in xp̃o m̃dm sibi reconcilians. &
posuit in nobis verbum reconciliacõis. ob-
secramus ergo p̃ xp̃o reconciliam̃ deo. **M**e-
diatores enim sunt sacerdotes inter deũ &
homines. dum & precepta dei pp̃lo deferũt
predicando. & vota ppli deo porigũt suppli-
cando quo circa tales dñt existerẽ. vt & deo
grati & homib; sint accepti. **N**am vt ait
alexander pp̃. xp̃i sacerdotes q̃nto digniores
fuerint. tanto facili; in nãitatibus ppli pro
quibus clamant exaudiunt. & sic dicit apl̃s
Mediator non vnus & discordes reconci-
liare non p̃. qui simul vtriusq; societatis
amicitiẽ vinculo non est concors. **S**i enĩ
is qui displicet ad intercedendũ mittit. irati
animus ad deteriora puocat. **E**pus q̃ &
sacerdos nomine presbri intelligunt. sic p̃
ex his que ad t̃p̃rũ apl̃s scripsit. qui eundẽ

xx
& ep̃m & presbri noiauit. **Q**u aut idem sit
ep̃us & presbri. multis rõnibus compbat̃.
Presbri a filijs aaron in veteri testa. sump-
lerunt exordium. **E**pi vero ab ip̃o aaron.
qui vero tunc vocabant̃ sacerdotes. nunc
presbri dicunt̃. qui tunc p̃ncipes sacdotum
nunc nomiant̃. **H**oc aut ideo diuersa sunt
vocabula. vt ep̃s non dicat̃ presbri. vel cõ
qm̃ antiquitus q̃n pietati studebant p̃sbri.
in omni loco ordinabant̃. & apud iudeos q̃
pp̃lo preerant presbri dicebant̃. hoc nomen
honoris accipientes. vocabant̃ etiã ep̃i ab
illo ope quod implere videbant̃. eoq; confi-
derate habebant. q̃cunq; ad pietatis cultũ
fuerant constituta. **H**inc etiã hiero. sic ait.
Olim idem presbri qui & ep̃us. & anteqm̃
d̃p̃aboli instinãtu studia siue dissensioes. in
religiõe fierent & diceret̃ in pplis. ergo ego
sum pauli. & ego sum apollo. ego cephe cõ-
muni presbriõz concilio ecclie gubernabant̃
Postq; aut vñquisq; eos quos baptizauit
suos esse putabat. non xp̃i in toto orbe
decretum est. vt vnus de presbriis suppone-
retur. **E**pi ergo nouerunt se magis consue-
tudine q̃ dispensacõẽ dñice veritatis pre-
sbriis esse maiores. **A**ug. vero dicit q̃m̃q;
hm̃ vocabula que vsus obrinuit. ep̃us sit
presbri maior. aug. tñ minor. hiero. est. h̃
officium xp̃us exercuit. q̃n manus sup capi-
ta discipuloz leuans. eis bñdixit dicẽ. **A**cci-
pite sp̃m̃sc̃m q̃ remittitis p̃cãa r̃mittũt̃ eis

Incipit liber tercius de indumentis
seu ornamentis ecclie sacerdotũ. atq;
pontificum & alioz ministroz. **Rub.**

Retudiano
vsu non est ve-
stibus sacris
utendum. **A**d
notandum. q̃
sicut miracõez
habitus scõm
lram facimus.
Ita & hm̃ sp̃m
agamus. **N**on

ergo cum vestibus om̃unis vite vsu pollu-
tis in sanctalanãtoz ingrediam̃. s; cum con-
scientia munda & vestib; mundis & sacris
deo sacra tractemus. **V**ñ stephanus pp̃. sta-
tuit sacris vestibus non nisi in ecclias ac
deo dignis officijs vri. **Et ezech. xliij. Non**

sanctificabant populum in vestibus suis. **H**abz ergo sicut hiero. religio diuina alteq; habitum in ecclesiasticis officijs. alium in communi vsu. ut cuncto populo christiano exemplum prebeat bone conuersationis. quatenus loti prius sordes noui christo fiant homines. **E**xuit enim tunc sacerdos veterem hominem cum actibus suis et induit nouum qui secundum deum creatus est. **P**er vestes quoque quibus in sacris utimur tamen. non omnia sacra fore populo reuelanda intelligimus. **E**t non quod tempe lodouici imperatoris. **F**ilij karoli magri episcopi et clerici singula auro texta et exquilitas vestes et alia secularia ornamenta deposuerunt. **S**acra autem vestes a veteri legi videntur assumptae. precepit enim dominus moysi ut faceret aaron sacerdoti et filijs eius vestes sanctas in gloriam et decorem. ut loti et sacris vestibus induiti fungerent officio in sacris exo. xxxviii. xxxix. xl. c. Docuit enim dominus moysen per xl. dies facere pontificalia et sacerdotalia vestimenta sacerdotibus et leuitis suis. ornamenta quoque et lintheamina. hanc et maria tenuit et fecit illa in usum ministerij tabernaculi federis. **Q**uedam tamen ab apostolis sumuntur. hanc tam ille quam iste virtutes designant. vel ministerium incarnationis. **P**ane pontifex celebraturus exuit vestes quotidianas et induit mundas et sacras. **E**t primo sandalia calciat. ut sit memor dominice incarnationis. **S**ecundo sibi imponit amictum. ut motus et cogitatus. fauces et linguam cohibeat. ut fiat cor modum. spiritum rectum percipiens in visceribus innouatum. **T**ercio albam talarem. ut habeat mundiciam carnis perseuerantem. **Q**uarto cingulum ut impetum luxurie refrenet. **Q**uinto stolam in singulum obiecit. **S**exto tunicam iacinthina. id est celestem conuersationem. **S**eptimo supinduit dalmaticam. id est sanctam religionem et carnis mortificationem. **O**ctauo cirothecas. ut declinet vanam gloriam. **N**ono anulum. ut diligat sponsum sicut se. **D**ecimo casulam. id est caritatem. **U**ndecimo sudarium. ut quicquid fragilitate vel ignorantia peccat penitentia tergat. **D**uodecimo pallium supponit. ut ostendat se imitatorum christi. qui languores nostros tulit. **D**ecimotercio mitram. ut sic agat quod coronam mereat percipere eternam. **D**ecimo quarto baculum. id est auctoritatem prelati et doctrine. **E**t postea tepeta calcat. ut terram de-

spicere. et amare celestia discat. **O**mnibus autem premissis vestibus induit a ministris. quod ei ut vestes induat spirituales angeli suffragantur. vel quod vicarius est christi. cui angeli ministrant et omnia seruiunt. **R**ursus pontifex tanquam aduocatus. et pugil cum hoste pugnaturus antiquo. vestibus sacris quasi armis induit. iuxta apostolum ut iam dicitur. **P**rimo sandalia pro occulis habet. ne quid macule vel pulueris affectionum inhereat. **S**ecundo amictum pro galea caput contegit. **T**ercio alba pro lorica totum corpus cooperit. **Q**uarto cingulum per arcum. subcingulum pro pharetra assumit. et est subcingulum illud quod dependat a cingulo quo stola pontificis cum ipso cingulo colligatur. **Q**uinto stola collum circumdat quasi hastam contra hostem vibrans. **S**exto manipulo pro claua vitur. **S**eptimo casula quasi clipeo tegitur. **M**anus libro pro gladio armatur. de singulis etiam aliter dicitur infra. **N**ec itaque sunt arma quibus pontifex vel sacerdos armari debet sed spirituales nequicias pugnat. **N**am ut inquit apostolus. arma militie nostre non sunt carnalia. sed ad destructionem muniminum potentia. **E**t in alia epistola ad ephesios. **I**nduite vos inquit armature dei. ut possitis stare aduersus insidias diaboli. **S**tate ergo succincti lumbos vestros in veritate. et induiti lorica iusticie. et calciati pedes in preparatione euangelij pacis. in omnibus sumentes scutum fidei. in quo positis omnia tela nequissimi ignea extinguere. et galeam salutis assumere. et gladium spiritus. quod est verbum dei. **N**ec quidem armata premissa est septuplex vestis sacerdotalis significatiua septemplex virtutis sacerdotis et representatiua christi vestium quibus indutus fuit tempe passionis. **P**ut infra dicitur. **P**rouideat ergo diligenter episcopus. et attendat studiose sacerdos ut signum sine significato non ferat. id est ut vestem sine virtute non portet. ne forte similis sit sepulcro a foris dealbato. intus vero omni spurcitia pleno. **Q**uisquis enim sacerdos indumentis ornatur. et honestis moribus non induitur. quanto venerabilior appareat hominibus. tanto redditur indignior apud deum. **P**ontificalem itaque gloriam non iam honor commendat vestium. sed splendor animarum quoniam et illa que quondam carnalibus blandiebant obtutibus. ea potius quam in ipsa

idem sic
mpbat.
sta. lomp
o aaron.
es. nunc
a edotum
erla sunt
or. vel co
ut pler.
o iudeos q
hoc nomen
eria epi ab
eop conli
tatis cultu
ro. sic ait.
e ante qm
enhiocis. in
s. ergo ego
o cephe co
bernabant
bapriauz
n toto orde
is suppone
gis consue
itatis pre:
icit qm q
it. epus sit
hiero. est. h
us sup capi
nt die. Acci
rmitut eis
indumentis
rdoru. arg
strop. Rub.
qtridiano
non est ve
us sacris
ndum. Ad
andum. q
t mutacoz
ditus sedm
m facimus.
a et hm spm
amus. Non
te vsu polla
h cum con
dis et sacris
anus pp. sta
caistis n
plij. Non

epant intelligenda palcebant. ut quicquid illa velamina in fulgore auri. in nitore gemmarum. et in multimodi opis varietate signabant. Hoc iam in moribus actibusque clarescat. cum et apud veteres reverentia ipsa signationum spes obtineret. et apud nos certiora sint experimenta rebus quam enigmata figurarum. prout hec et alia in pontificali. ubi agitur de episcopi consecratione leguntur. Sic itaque munitus ad certamen de spiritualia nequitie in celestibus. et per se danda in subditos iudicis ira ad altare procedit. et per confessionem dyaboli renunciat domino. et seipsum accusat. Populus vero quasi pro suo pugile oratus in profectis diebus terre prosternitur. Dum autem ille orationes et alias recitat quasi totis viribus de dyabolo pugnat. **C**um dyaconus in ieiunijs ante euangelium casulam super humeros replicat. quasi gladium de hostem vibrat. Dum epistola legitur. voce preconis impatoris edicta dant cantus sunt tubicine precentores choros regentes. sunt duces exercitum ad pugnam instruens. quibus lacessentibus alij subveniunt. Cantus autem sequentie est plausus seu laus victorie. Dum euangelium legitur. hostis quasi gladio vulnerat. aut exercitus post victoriam dispersus adunat. Spiritus predicans est impator victores laudans. oblationes sunt spolia que victoribus dividuntur. **C**antus offertorium est triumphus qui debet impatori. Pax autem in fine datur. ut populi quies hoste prostrato instruat. Et deinde populus data licentia per Ite missa est. cum gaudio de victoria et pace optenta ad propria redit. **C**elabratius itaque missam episcopus aut presbiter indumentis suo ordini congruentibus se exornat. et vestium cultui actionis que conveniant ornamenta. **C**irca quod notandum est quod vestimenta sunt induimenta sacerdotibus et episcopis communia. quod et sex sunt quibus communis presbiterorum et episcoporum preces consistit. Nouem vero sunt ornamenta pontificibus specialia. quod et nouem sunt in quibus specialis episcoporum preces consistit. Per hunc ergo communium et specialium indumentorum numerum omunitas et specialitas preteritum inter episcopos et sacerdotes significantur. de quo in parte precedenti dictum est sub titulo de episcopo. Hoc etenim tam in nouo quam in veteri testamento constitutum. ut pontifices propter communes vestes habeant speciales. sed ibi quatuor erant communes. et

quatuor speciales. prout dicitur sub titulo de legalibus indumentis. quod siquidem ratio mystica postulabat. Nam ille date sunt carnalibus et mundanis. quoniam quaternarius numerus ouenit carni propter quatuor humores. et mundo propter quatuor elementa. De autem spiritualibus et profectis date sunt. Nam senarius numerus qui profectus est. quod redditur ex suis partibus aggregatis profectis conuenit. **V**nde et sexto die profecit deus celum et terram et omnem ornatum eorum. sed et cum in plenitudine temporis sexta venisset etate. Sexto die sub hora sexta. redemit genus humanum. Senarius ergo numerus profectus est. quia suo ordine numeratus proficitur. Nam cum unum duo et tres dicuntur senarius numerus impletur. vel quod in tribus partibus diuiditur. in sex tertia. et dimidia. videlicet in uno duobus et tribus. Nouenarius etiam spiritualibus ouenit. quia nouem sunt ordines angelorum qui secundum prophetas per nouem gemmas spes designantur. **Q**uoniam ergo sunt ornamenta pontificis. pro. et virtutum gradus ipso numero designantur. quos per pro. cantica graduum preteritum distinguit. Vestes enim sacerdotales virtutes significant. quibus dicitur sacerdotes ornari. secundum illud prophetarum. Sacerdotes tui induantur iusticia. et sancti tui exultent. que talares dicuntur. quod talus finis est corporis. per quod ostenditur quod non sufficit opus bonum inchoare. nisi studetur perseuerari sine compleri. prout sub titulo de tunica dicitur. **S**ic ergo numerus pontifex plura quam octo induit vestimenta quibus aaron non habuisse legitur. quibus moderna succedunt. quod idem est. quoniam oportet iusticiae nostre magis abundare quam scribarum et phariseorum. ut intrare possimus in regnum celorum. **P**otest etiam dici quod numerus pontifex octo habet a capite usque ad pedes. exceptis vestimentis pedum et manuum. scilicet amictum album. cingulum. et stolam duas tunicas. casulam. et palleum. vestimentum enim pedum potius pertinet ad numerum quam ad aaron. quod nostre dictum est euntes in omnes gentes etc. **D**enique preter premissas vestes sacris ordinibus et ministris deputatas est et alia quedam vestis linea que suppellicium dicitur. quo quilibet seruicij altaris et sacerdotum vacantes super vestes communes vestiri debent prout in sequenti titulo dicitur. **S**uppellicium autem propter sui candorem. mundiciam seu puritatem castitatis designat. iuxta illud. **O**mnis tempe

vestimenta. et opa tua sint candida. et munda
propter nomen vero suum carnis mortificationem
figurat. Dicitur enim suppellectilium. eo quod antiq-
uus super tunicas pellicias de pellibus mor-
tuoꝝ animalium factas induebat. quod adhuc
in quibusdam ecclesiis observat. repñtantes quod
adam post peccatum talibus vestibus est pellicius
Tercio denotat innocentiam. et ideo
ante omnes alias vestes sacras sepe induit
quod divino cultui deputati innocentiaz vite
cunctis virtutum actibus supponere dñt iux-
ta illud psalmi. Innocentes et recti adhererunt mihi
Quarto propter sui latitudinem. congrue
caritatem designat. Unde super prophetas et
omnes vestes induit. ad notandum quod cari-
tas operit multitudinem peccatoꝝ **Q**uinto
propter sui formam quod in modum crucis format
passionem dñi figurat. quodque illud geren-
tes crucifigi dñt vicij et concupiscentijs.
Funt autem suppellectilia in quibusdam locis de
crismatibus lineis que ponantur super infan-
tulos baptizatos. exemplo moysi de purpura
et bisso et alijs a populo in tabernaculo oblati
fecit vestes quibus aaron et filij eius indue-
rent quoniam ministrabant in sanctis. exo. xxxix. c.
Est etiam et alia vestis. que pluviata vel capa
vocat. que creditur a legali tunica mutuata
Unde sic illa tintinabulis. sic ista himbrys
insignitur. que sunt labores et huiusmodi
solicitudines. Habet etiam capucium. quod
est superni gaudij. prolixa est usque ad pedes
per quod perseverantia usque in finem significat
in anteriori parte aperta est. ad notandum
quod sancta ovesantibus vita patet eterna seu
quod eorum vita patere debet alijs in exemplum.
Rursus per capam gloriosa corporum im-
mortalitas intelligitur. Unde illam non nisi
in maioribus festiuitatibus induimus aspici-
entes in futuram resurrectionem. quoniam electi de-
posita carne binas stolas accipient. vix re-
quiem animarum et gloriam corporum. que capa
recte interius patula est. et nisi sola noxia fi-
bula inconsuta. que corpora iam spiritualia facta
nullis animarum obturabunt angustijs. Fim-
brys etiam subordinat. que tunc nostre nihil de-
erit imperfectioni. sed quod nunc ex parte cog-
noscimus. tunc cognoscemus sic et cogniti-
sumus **Q**uidam autem heretici garrunt nusquam
reperi in nouo testamento quod christus vel discipuli
eius premissis vestibus induerent. reprehens-

tes nos temere. que talibus ornant. quoniam sicut
iohannis ait. Dominus surgens de cenapostuit vesti-
menta sua. et postea alia nunquam accepit nisi
sua. nos vero ut dicunt plura alia que vesti-
mus reuestimur in missa in qua cenam ipsam
imitamur. et dominus ab his qui volunt ambulare
in stolis nos cauere precepit dicens. Canete
a scribis qui volunt ambulare in stolis. Di-
cunt enim quod hoc facimus. ut iustiores et ex-
cellentiores populo appareamus. sed illud. Vos
estis qui iustificatis vos coram hominibus
deus autem nouit corda vestra. quod quod hominibus
altum est abominatio est apud deum. Error
autem iste ex premissis appertissime confutatur.
Legitur quoquezech. xliij. et xliij. Cum ingredie-
tur sanctuarium meum. et accedent ad mensam
meam ut mihi ministrent et custodiunt ce-
rimonias meas vestibus utantur lineis. non
ascendit super eos quicquam laneum. Cuius egredi-
entur atrium exterius ad populum exuant se ve-
stibus in quibus ministrauerunt et non scien-
ficabunt populum in vestibus suis. Et nota quod
ostiarum. lectores. exorciste. et acoliti. vestibus
albis utuntur. vix suppellectilio amictu et alba.
et balteo. ut angelos dei ministros per casti-
tatis munditiam imitent. et in eis in carne
gloriosa effecta spirituali quasi in albis vesti-
bus sociantur. inde est quod potius lineis vesti-
bus utuntur. que sicut linum multo labore ad
candorem producit. sic nostre est per multas tribu-
lationes ad regni gloriam peruenire **I**n
concilio magoten. statutum est. Quod episcopus in
ordinatione sua recipiat orarium. baculum et
anulum. presbiter orarium et planetam diaconus
orarium et dalmaticam. subdiaconus. patenam
et calicem. et cum degradantur ea perdunt. Et
in concilio toletano statutum est quod diaconus
tempore oblationis tantum. sed quoniam legit euangelium
utatur alba. et dalmatica **N**otandum quoque est quod
vestes euangelici sacerdotis aliud designant
in capite sed in christo aliudque figurant in mem-
bris. quoniamque et caput et membra sacerdotis
nuncupant. ad caput dicit psalmigraphus
Tu es sacerdos in eternum secundum ordinem melchi-
sedech. Ad membra vero dicit apostolus. Vos
estis genus electum regale sacerdotum. Ex-
ponenda ergo sunt eorum misteria. Primo secundum
quod membris consequentur secundum quod capiti sed christo
conueniunt prout in quolibet. c. distinguetur.
De ornamentis autem et palleis et vestibus

ecclie vel altaris in parte p̄ma dictum est. & agitur de picturis. Porro sex indumenta sacerdotibus et ep̄is om̄nia sunt hec amictus. alba. zona. seu cingulū. stola. manipulus planeta. Nouē vero pontificibus specialia sunt hec. calige. sandalia. succinatoriū tunica dalmatica. cirotece. mitra. anulus. baculus pastoralis. De quibus om̄ibus sigillatim p̄sequim̄. et etiam de sudario et de palleo. et de coloribus quibz̄cā in ecclia sticis utitur indumentis et de legalibus indumentis.

De amictu.

Drimo de sex ornamentis ep̄is. sacerdotibus om̄nibus est s̄m̄ p̄missa dicendū. Lotus itaq; manibus. ep̄us seu sacerdos celebratus assumit amictum quo caput tegit quem pontifex loco ephor̄ siue sup̄humeralis et rōnalis. Et nunc etiam sup̄humeralis vocari significans salutem que p̄ fidem tribuit. De hoc ap̄tus ad ep̄b. vi. Galeam salutis assume. Significat etiam castitatem cordis et corporis que tenes et pectus ambit et tegit. et omnibz̄ lacris vestibus supponit. s̄ oibz̄ sup̄eminz̄ que castitas. et debet esse intus in pectore. et foris nitere ope. Unde in renibus stringit que ibi p̄cipue luxuria dñatur. Per amictū q̄ sup̄ humeros. que circumquaq; diffundit op̄m fortitudo designat. Numeri namq; fortes sunt ad opera pagenda iux̄ illud Patriarcha iacob sup̄posuit humer̄ ad portandū factus est tributis suiens. Duo vasculi. siue due cordule quibz̄ amictus ante pectus ligat. significant intencōz̄ et finem quibus informandū est opus. ne fiat in fermento malicie et nequicie. s̄ in azimis sinceritatis et veritatis. Sacerdos igit̄ non debet ociosus existere. s̄ bonis op̄ibus insudare. s̄m̄ illud ap̄li ad thi. Labora sicut boni miles ih̄u xp̄i. Laudanda tñ quo: undā locoꝝ h̄z̄ consuetudo. ut linea camisia alba aut suppellicium super om̄es vestes induit priusq; amictus imponat. p̄ quod fides que primo adesse debz̄ significat. Porro amictus sup̄ os planete reuoluit. de quo sub ti. de planeta dicit̄. Amictū q̄ collum stringit p̄ quod vocis castigatio intelligit̄. qm̄ p̄ collum in quo vox est usus loquēdi exprimit. Stringitur ergo collum. ne inde ad linguam mēdarium transire possit. leniter tñ cum eo pe-

ctus et fauces stringunt. put sub ti. de cingulo dicit̄. Illo etiam caput opimus. ne circumquaq; libere p̄spiciendo illicita cogitemus. Pectus seu cor eo tegit. que animus sacerdotis ad ea que incumbunt. debz̄ totz̄ esse intentus. nec debet tunc ad vanitates. vel ad aliqua mundana libere meditanda dissolui. Porro amictus quo sacerdos caput obnubit. s̄m̄ q̄ capiti. scz̄ xp̄o ouenit. significat id quod in apoc̄. describit̄. viz̄ angelū dei fortem descendisse de celo amictū nube. et in p̄sa. Ecce dñs ascendet sup̄ nubem candidam. veniens enim ad saluacōem mundi saluat̄ mundi dei filius. angelus magni cōsiliij amictus est nube dum diuinitatē abscondit in carne. Nam caput viti xp̄us. caput xp̄i deus. Hoc ergo carnis latibulum significat sacerdotis amictus. quod p̄ illam signonem expressius significat. que sūmus pontifex caput obducit. de qua in ti. de succinatorio dicit̄. et pulcre quidem qd̄ p̄ calciamentum pedum hoc ip̄m p̄ amictū capitis designatur. que diuinitas in carne latuit. et p̄ carnem innotuit. Nam cum notz̄esset in iudea deus et in israhel magnū nomen eius. In p̄dumeam extendit calciamentū suū. et añ conspectum gentiū reuelauit iusticiā suam. Amictus etiā rep̄ntat op̄imentū quo iudei velabant faciē xp̄i. dicentes math. vi. Propherisa nobis xp̄e. quis est qui te percussit.

De alba

Dost amictū camisiam siue albā sacerdos induit. que membris corporis ouenient aptata nihil sup̄fluū aut dissolutū in vita sacerdotis aut in eiz̄ membris esse debere demonstrat s̄m̄ q̄ legitur. Omni tempe vestimenta tua sint candida. Fit aut̄ de bisso vel lino p̄pter quod scriptū est. Bissinum sunt iustificacōes sanctorum. est aut̄ bisso linum egiptiacū. Sicut enim bisso vel linum candore quez̄ ex natura nō habet. multis t̄nsionibus attritum acq̄rit per artem. sic et hominis caro munditiā quaz̄ non optinet p̄ naturā. p̄ exercitia bonoz̄ op̄um multis castigationibus macerata sortitur per gr̄am. Sacerdos ergo s̄m̄ ap̄lm̄ castigat corpus suū et in s̄uitutem redigat. ne forte cum alijs p̄dicauerit ip̄e reprobus fiat. Habet aut̄ alba capucium quod est p̄fessio castitatis. Habet etiā linguaz̄ q̄ significat

linguam sacerdotalem que ligat otumaces
 a absoluit penitentes. **R**ursus hec vestis
 que in veteri sacerdotio linea vel poderis
 grece seu tunica talaris dicebat stricta fuisse
 describit. ppter spm huiusmodi iudeorum in
 timore. In nouo vero larga est ppter spm
 adoptionis in libertate. qua nos xpus libe
 rauit. Quam aurifrisum et gramata diuer
 sis locis ac varijs opibus ad decorem habz
 illud insinuat qd ppha dicit in ps. **A**lstritit re
 gina a dextris t. in ve. deau. cir. va. **R**ur
 sus alba cingulo stringit. vt omnis volup
 ras carnalis astricta intelligat dicente dno
Sint lumbi vri precincti. Manifeste qd tam
 albe qd etiam tunicelle. conuenient esse dnt
 stricte. non nimis laxe vt labant. et brachia
 nudent hntes in summatibus aurifrisa ad
 designandum aureos torques qui brachia
 nuda beati martini missam celebrantis mi
 raculose decent opuerunt. put in sexta pte
 sub eius festo dicit. **P**er albam etiam q cor
 pus a sursum vsq ad deorsum tegit spes. q
 ex gra prouenit eate de sursum. et ex meri
 tis eate deorsum figurat. **D**e hac apus ad
 roma. ix. **S**epe salui facti sumus. quia vo
 vsq ad talos descendit pseuerantiam desig
 nat prout raturum est ppe finem in pphemia
 huius pris. **P**orro fm qd capiti. scz xpo co
 uenit alba que est lineum vestimentu. lon
 gissime distans a tunicis pelliceis. que ex
 mortuis animalibus sunt. quibus ada ve
 stitus est post pcm. nouitate vite significat
 quam xpus et habuit et docuit. et tribuit in
 baptismo. de qua dicit apus. **E**ruite vete
 rem hoiez cum acrib? suis. et induite nouu
 qui fm deum creat? est. **N**am in transfiga
 tione respanduit facies eius sic sol. et vesti
 menta eius facta sunt alba sicut nix. **S**emp
 enim vestimenta xpi munda fuerunt et can
 dida. qd pcm non fecit. nec inuentus est do
 lus in ore eius. **N**ec etiam vestis repntat
 alba veste in q herodes illisit xpo luc. xxij.

De Zona seu cingulo.

Debet aut alba circa lumbos sa
 cerdotis seu pontificis zona seu
 cingulo. qd in lege et apud grecos baltheu
 dicebat precingi. ne defluendo gressum im
 pediat et castitas sacerdotis p albam signi
 ficata nullis incentiuoz stimulis dissoluat.
Cingulu nang? otinentia significat. vñ

sint lumbi vri precincti. et lu. ar. in ma. vris
In lumbis quidem luxuria dnatur sic dñs
 loquens de dyabolo manifestat. vtus eius
 in lumbis eius et fortitudo eius in vmbili
 co ventris eius. **S**ane a sinistro latere po
 tificis ex cingulo duplex depedet succincto
 rium. qd duo sunt quibus castitas roborat.
 et sine quibus difficile conseruat. scz oro et ie
 iunium. vnde dñs ait. **V**oc gen? demonij
 non eicit nisi in orone et ieiunio. **D**nt ergo
 lumbi p otinentiam precingi et p abstinē
 tiam. vnde apus. **S**tate succincti lumbos
 vros in veritate. **V**ex succinctoniu. qd vel
 poma vel subcingulum vocat int induim
 ta legalia fuisse non legit. qd et si legales sac
 dotes accincti tempe sacrificij abstinē debe
 rent. **A**lio tñ tempe licite vacabant ample
 xibus. hodie aut addit cingulum. qd moder
 ni ministri hre dnt otinentiaz. et ideo non
 solum cingi. h etiam succingi dnt. **I**deo aut
 duplex est succinctorium. vt duplex castitas
 denote. vlt? mentis que p cingulum signi
 ficat. a parte sinistra dependet. qd potior est
 castitas mentis qd corpis. et def? pars potior
 est qd sinistra. vnde grez. **L**umbis pcingim
 cum carnis luxuria p carnis continentiam
 coartam. **C**ingulum qd ouenientem pan
 tiam designat. de subcingulo etia dictum e
 in pphemia huius partis. **E**t aduerte qd
 pectus et fauces lenit cum amicu stringun
 tur. qd motus in nra pte no sunt. **D**elias
 prius clausit celum qn peijt qd non pluēt
 qd a nimu. qn desiderabat vindictaz de mor
 te pphay lingua etiam in humido sedet et in
 madido. et facile lubricat. **V**nde princeps
 aploz ad vocem ancille mgrm negauit. h
 renes fortit cingulo stringunt. vt castiget
 corpus et in huiusmodi redigat. et impetus
 luxurie refrenet. **P**orro fm qd capiti scz xpo
 ouenit zona sacerdotalis. significat illud qd
 iob. apus ait. **C**onuersus vidi simile filio
 homis pinctum ad mamillas zona aurea
 p zonam auream perfecta xpi caritas desi
 gnatur. quam dicit apus sup eminentem
 scientie caritate xpi feruentē in corde radiā
 tem in opere. **C**uius succinctoniu illud sig
 nificat. quod psa. xi. de xpo loquens pdixit
Erit iusticia cingulum lumbor eius. et fi
 des cinctoniu renu eius. **N**am iustus dñs
 iusticiam dilexit eq? atem vidit vult? eius.

777
Et fidelis dñs in ve. su. & l. in om. op. suis
Que sūmitates ipsius. due sūt ptes nata
les iusticie. quam xp̄us fecit & docuit. sc̄p
tibi nō vis heri alteri non feceris. h̄ q̄cunq̄
vultis vt faciant vobis homies. & vos ea
dem facite illis **C**ingulum ergo iusticiā
significat. cuius duo sunt brachia sese con
stringentia. sc̄p declinare a malo & opari bo
num. Rep̄ntat etiam flagellum quo pilat̄
cecidit ihm ioh̄. ix. **D**e stola.

Dost cingulum sacerdos orariū
siue stolam que leue dñi iugum
significat. siue que est iugum p̄
ceptoy dñi sup collum sibi imponit. vt iu
gum dñi se suscepisse demonstrat. quā cum
osculo sibi imponit & deponit ad notandū
assensum & desiderium quo se subicit huic
iugo **I**lla aut̄ a collo p̄ anteriora descendēs
dext̄ & sinist̄r latus adornat. q̄ p̄ arma iu
sticie a dext̄ris & a sinist̄ris. v. in p̄speris &
in aduersis sacerdos debet esse munitus. q̄
tenus nec aduersis frangat. nec prosperis
eleuet. **V**nde & cum sacerdos in ordinacōe
stolam accipit dicit illi ep̄us. **A**ccipite iugū
dei. Iugum enī eius suauē est. & onus eius
leue. suauē in p̄speris. leue in aduersis **S**to
la quippe vsq̄ ad gēua que curuant̄ p̄ten
ditur. vt nos mites cordē huīles insinuet
Significat enim patientiā de qua scriptum
est. **P**atientia vobis nācia est. vt reportetis
p̄missiōes. & itē. **I**n pa. ve. po. a. ve. hinc
est ergo q̄ stola cum zona seu cingula a dex
tris & a sinist̄ris quib̄dam annexibus col
ligatur. q̄ virtutes virtutibus sociant̄ iu
uant̄. ne aliq̄ moneant̄ tēptatiōis impulsu.
Et ad designand̄ q̄ tam in prosperis q̄ in
aduersis debet xp̄i iugum patient̄ ferri faci
ente glutino caritatis **A** quib̄dam vero pō
tificibus addit̄ premissis verbis stola inno
centie induat te dñs. quod stolam respicit
p̄mitiuā. que fuit innocentie significatiua
Rursus stola ab humero sinistro sacerdotis
in dextrum dum ordinat̄ reflectit̄. q̄a cum
obia incipiat ab actiua p̄ dilectiōe p̄xiimi
transit in contemplatiuā vitam p̄ dilectiōis
dei. longitudo aut̄ stole p̄leuantia signifi
cat. **D**uo brachia stola dependentia. signifi
cant prudentiā & tempantiaz. vnde a plus
ad thi. iij. **S**obrie. iuste & pie viuam̄ t̄c.
Sed & s̄m decretum bracaren. concilij debz

sacerdos de vno eodēq̄ orario ceruicē parit̄
& vtranḡ humer̄ p̄mens signum crucis
in suo p̄ctore p̄parare. vt qui impturbatus
p̄cipit̄ inter p̄spera & aduersa consistē. vir
tutum semp̄ ornamento vtroq̄ circūseptus
appareat humero. **S**iquis aut̄ aliter gerit
e x̄cōmunicacōi debite subiacebit. nisi forte
quis dixerit hoc decretum p̄ d̄riam ḡnalis
ec̄cie consuetudinē obrogatum. **N**am vero
vbiq̄ partes stole reducunt̄ ante p̄ctus in
modum crucis. **C**rucem aut̄ gerit dum xp̄i
passionem cuius minister est imitat̄ in mente
Orarium itaq̄ iugum simul & onus est.
Iugum sacerdotibus. onus d̄p̄aconib̄. **V**n̄
fit vt sacerdotibus circa collum. & d̄p̄aconi
bus sup sinist̄r humer̄ ponat̄. sicut enim iu
gum collo portat̄. sic & humeris onera ferū
tur. **L**ege in leuit. & videbis solos leuitas
ferendis oneribus destinatos. **I**n d̄p̄acono
etiam stola iugum significat. p̄ur in pre. ij.
dictum est. vbi de d̄p̄acono agit **A**d huc
stola sinistro humero d̄p̄aconi imponit̄. q̄a
debet temporalia sp̄ualibus deſuare vel quia
dexteram d̄p̄aconi oportet esse liberam. vt
expeditius ad ministeriū sacerdotis discor
rat. de quo etiam ibidem dictum est **A**d
lumbos stola succingit̄. vt sit fortis & expe
ditius & pugnas libidinum. q̄nq̄ t̄n solum
sup sinist̄rum brachiū. pars anterior stole
complicat̄ quod tractū est a legalibus sacer
dotibus. qui. dum sacrificabant sūmitates
balthei sup humer̄ reflectebant **I**n ep̄o
vel sacerdote ab vtrāq̄ parte equalit̄ dep̄ē
det anterior. q̄ xp̄us cuius typum gerunt
qui equanimit̄ se habuit in p̄speris & in ad
uersis que p̄ leuam & dexterā significantur
habitatores terre ad celestia ducē desiderā
bat. quod semp̄ ante oculos mentis sue ge
rebat **V**idum est aut̄ orariū. q̄ quis sine
alijs indumentis sacerdotalibus baptizare
conſignare. & alia plura orādo facere liceat
sine orario t̄n nisi magna nāitate cogente
nihil hor̄ facere liceat. **I**n cōcilio triburen.
in burcardo li. v. c. presbri. legit̄ vt presbri
non vadant n̄ stola oratio ve induti **N**o
randum aut̄ est q̄ antiquitus stola erat ve
stis candida p̄tingens vsq̄ ad vestigia. q̄
p̄iarche vtebant̄ ante legem. quam p̄mo
geniti cum b̄ndictionē p̄ris accipient̄ indu
ebat. & dño victias vt pontifices offerebat̄

Eo postq̄ alba cepit portari mundata est
 in torquem per primam stolam innocentia
 intelligit que fuit in primo hoie. Sed cum
 eam perdidit ppter peccm oportuit eam recu-
 perare p vitulum saginatu. q̄ igit supelst ut
 qui p inobiam cecidimus. p obiam resurga-
 mus. recte pro veste innocentie recupanda
 subimus torquem obie. Nam p stolam qua
 runc vrim obiam accipimus euangelij cru-
 cifixi. Porro hm q̄ capiti scz xpo ouenit sto-
 la que supamicu collo sacerdotis incubit
 obiam & huitatem significat qua dñs oim
 ppter suoz salutem subijt. Nam cum in for-
 dei esset non rapinam arbitratus est esse se.
 c. d. **S**inaniuit enim semetipm formā hui
 accipiens. Factus est obediens vsq̄ ad mor-
 tem mo. a. ctu. Causam quippe mortalitatis
 nec traxit originē. nec omisit in ope. **S**to-
 la etiam repntat ligaturam qua ibs ligat⁹
 fuit ad columnam. **S**taturū est in cano-
 nibus ne subdyaconi. lectores. & psalmiste
 orarij siue stolis vtant.

De manipulo
Quia vero mentibus bene opo-
 sitis & diuino cultui mancipa-
 tis sepe subrepat accidia que quodā torpore
 reddit animū dormientem p̄. Dormitauit
 ania mea pre tedio. Ideo in sinistra manu
 minister ad altaris ministeriū accedentis q̄
 dam apponit manipula que fanon vel ma-
 nipulus vel sudariū appellat. q̄tenus sudo-
 rem mentis abstergat. & saporem cordis ex-
 tuciat. vt bonis opib⁹ inuigilet depulso te-
 dio vel torpore. Per manipulam enī bona
 opera vel vigilantia designant. De q̄ dñs
 ait. Vigilare q̄ nescitis qua hora filius ho-
 minis venturus sit. Vñ sponsa dicit in cā.
 Ego dormio & cor meum vigilat. Per suda-
 rium etiam p̄ia designat. qua labes quoti-
 tidiani excessus & tedium mundane conuer-
 sationis extergit. de quo dicit. Dormitauit
 anima mea p̄ tedio. tedet enim aniam peccō-
 tum conscientie & infirmitatis corporee. signi-
 ficat etiam futuroz bonoz retribucōz. Vñ
 in quib⁹dam locis quotiens in festis albis
 vtunt. manipulos portant ex eo q̄ in illa
 vita vn⁹ quisq̄ ppam mercedem accipiet. Et
 venientes venient cum exul. por. ma. suos
Item q̄ manipulus p̄iam designat. Inde
 est q̄ sudarium subdyaconi magis fanone

saēdotali format. q̄ vbi maior excessus ma-
 ior exigit p̄ie scudus. **De sudario etiaz in**
fra dicit. Sane ministri manipulū in bra-
 chio sinistro fuerūt. ad notandum q̄ stricti
 dñt esse ad terrena. scz ad celestia expediri.
Antiqui aut non erant astricti ad hoc. q̄ a
 deo etiam pro temporalibus suiebant. & ad
 significand⁹ nos in hac vita que p ministe-
 rium significat pati tedium supflui humo-
 ris. & delectacōis. & alia supflua mentis ad
 hoc manipulus in sinistra fidē in hac vita
 designat. Manipuli vsus sumptus est non
 ab aaron. s̄ ab antiquis p̄ribus. q̄ sic le-
 in martirilogio bede. Arcenius sudarium
 semp ferebat in sinu vel manu ad regendū
 effluentiam lacrimaz. Porro hm q̄ capiti.
 scz xpo ouenit. q̄ sacerdos manipulū por-
 tat in leua. designat q̄ xpus brauiū obtine-
 bat in via. Per manipulum enim p̄mium
 designat. iux illud quod legit. Venientes
 aut venient cum exul. por. ma. su. Per leuā
 vita p̄ns accipit iux illud. Leua ei⁹ sub capi-
 te meo & dex⁹ eius amplexabit me. Xps aut
 simul fruebat & merebat. fruebat in patria
 & merebat in via. Nam fil⁹ & brauiū ophē-
 debat & stadium pcuriebat. q̄ simul erat in
 patria & in via. Nemo inquit ascendit in
 celum nisi qui de celo descēdit. filius hois
 qui est in celo. Manipulus etiā repntat fun-
 nem quo ibus prehensus a iudeis ligatus
 fuit. vnde iob. xij. Comprehendēt & liga-
 uerunt eum. Manipulus tñ post indutam
 planetā consuevit rōno pontifici immitti
 quod etiam a pluribus obhuat. De quo in
 iij. parte sub ti. de confessione dicit. **No-**
tandum aut q̄ dyaconus & subdyaconus
pontifici induenti & exuenti se sacris vesti-
bus sine manipulis huiunt. Primo vt expe-
 ditius & liberius administrant. Secundo
 ad notand⁹ q̄ in tali obsequio non d̄z fructū
 querē tempalem. qui q̄ng p manipulū sig-
 nificat. iux illud p̄. Venientes aut veniēt
 rē. Ausus dum pontifex se induit vel exuit
 dyaconus stat a dextris. & subdyaconus a
 sinistris. q̄ dyaconus ex ordine suo ad for-
 tiora & pfectiora que ad dexterā significant
 assumit q̄ subdyaconus.

De casula seu planeta
Ostremo sup omnes vestes in-
 ducitur casula que q̄ parua casa

dicitur. et a grecis planeta vocat a planon quod
 est error. quoniam exabundus eius limbus super
 brachia cleuat. significans caritatem sine qua
 sacerdos est sicut es sonans. aut cymbalum
 tinniens. sic enim caritas operit multitudinem
 peccatorum et omnia legis et prophetarum mandata
 continet. dicente apostolo. Plenitudo legis est ca-
 ritas. Sicut et hec vestis cuncta planat. et
 omnia alia indumenta intra se claudit et con-
 tinet. De caritate dicit apostolus. Adhuc excel-
 lentiorum viam nobis ostendo. Si linguis ho-
 mirum loquar et angelorum caritatem autem non
 habeam nichil sum. et iteque si fidem habeam
 ut montes transferam. caritatem autem non
 habeam nihil sum. Nec siquidem est vestis
 nuptialis. de qua inquit in euangelio. Ami-
 ce quomodo huc intrasti non habes vestem nup-
 tialem. sine hac autem nunquam sacerdos dei suum
 officium exercere. quod semper eum decet in cari-
 tatis vinculo permanere. Per hoc autem quamvis
 aures super os planete reuoluit innuit. quod opus
 bonum debet ad caritatem referre. Nam finis
 precepti est caritas de corde puro et conscientia
 bona et fide non ficta. Quod vero casula in ex-
 tensione manuum in anteriorem et posteriorem
 partem diuidit. significat duo brachia cari-
 tatis. scilicet ad deum et ad proximum. Diliges in-
 quit deum. tu. et. In his duobus mandatis
 pendat tota lex et prophetie. Rursus latitudo
 planete latitudinem significat caritatis. quod
 et usque ad inimicos extendit. Vnde latum ma-
 datum tuum nimis. Due quoque plicature sinistre
 viz et dextre. sunt duo precepta caritatis. scilicet
 amor dei et proximi. Duplicat etiam ante pe-
 ctus. per quod cor et inter humeros. per quos
 opera exprimitur. et in eis vestimentum ipsum
 duplex efficitur. quod sic debemus bona opera foris
 ostendere proximis. ut eadem intus in corde co-
 ram domino integra seruemus. Caritatem enim
 debemus habere in corde et opere et intus et foris.
 Rursus ante pectus duplicat quoniam per cari-
 tatem bona voluntas. et sancta cogitatio
 generat. Duplicat etiam inter humeros quod
 per illam aduersa a proximis et ab aduersariis
 supportant. Ad brachia autem eleuat. dum
 bona opera caritatis operamur. Ad dexteram
 dum operamur bonum ad domesticos fidei. et
 ad sinistram dum extendit etiam ad inimicos.
 Adhuc triplicat in brachiis. In dextro
 quidem dum fidelibus monachis clericisque

lapicis subuenimus. In sinistro dum infide-
 libus. scilicet malis christianis iudeis et paganis.
 nostra ministramus. Per casulam quoque recte opa
 iusticie designantur. iuxta illud. sacerdotes tui
 induant iusticia. Sane sacerdos suum agens
 officium. non debet casulam exuere. quod pre-
 cipiente domino. leuiticus. xxi. c. Non licet ei egredi
 de sanctis. scilicet rebus vel preceptis. Porro
 sicut quod capiti. scilicet christo conuenit casula magni
 sacerdotis est eadem vniuersalis. de qua dicit
 apostolus. Quoties in christo baptizati estis christum
 induistis. Hoc est illud aaron vestimentum.
 cuius in oram descendit unguentum. hoc a ca-
 pite descendit in barbam. et a barba descen-
 dit in oram. quoniam de plenitudine spiritus eius.
 nos omnes accipiemus primo apostoli. postmodum
 ceteri. Quod autem casula unica et integra. et
 vndique clausa est. significat fidei unitatem et
 integritatem. Vestem in extensione manuum
 in anteriorem et posteriorem partem quodam-
 modo diuidit. designans antiquam et nouam que
 passionem christi precessit. et nouam que passio-
 nis christi subsequitur. Nam et qui preibant et qui seque-
 bantur clamabant dicentes. Osanna filio dauid
 Benedictus qui venit in nomine domini. Nec
 etiam vestis repntat purpureum vestimentum
 quo milites circumdederunt iherosolimitanum iob. xi. c.

S De caligis et sandalijs
 Vperius de sex ornamentis tam
 sacerdotibus quam episcopis omnibus
 dictum est. Nunc autem de nouem pontificum
 specialibus dicendum restat. Et prius de cali-
 gis et sandalijs videamus. Vestimentum autem
 pedum non habuit originem ab aaron qui
 dum taxat in iudea ouerabat. Ideoque nate
 non habuit. hoc ab apostolis quibus dictum est.
 Euntes docete omnes gentes. nisi forte. quod
 dixerit. quod calige et sandalia in locum femo-
 raliu succedunt. Celebraturi igitur ponti-
 ficis pedes interea dum dicunt quoniam psalmi
 in preparatione euangelij pacis caligis et san-
 dalijs calceant quorum pulcritudinem ammira-
 batur propheta. dicens. Omnis speciosus pedis eu-
 gelizantium pacem euangelizantium bona. vnde
 apostolus ad ephesios. Calceati pedes calceamentis
 virtutum. Et in euangelio legit dominum misisse
 discipulos suos sandalijs calceatos utique in
 preparatione euangelij pacis. Si enim calceati
 non essent quomodo super serpentes et scorpiones
 calcare potuissent. Cogitent igitur episcopi cur

ita calceati sunt. imitent eorum exempla quorum
 imitant calceamenta. Siquidem per pedes con-
 uenienter affectus intelligunt. Sunt namque
 huius affectus et desideria calceata. ne pulue-
 terrenorum seu temporalium maculentur. Per huius
 calceamentum prohibio pedum congrue
 intelligit ne uis ad illicita festinet. **Q**uia
 vero affectus facilius inficiunt et maculant
 tempe prosperitatis. quod per dexteram quam
 tempe aduersitatis quod per sinistram intelligit
Ideo ut maiori periculo citius occurrendum
 ostendat a dextro pede pontifex incipit calceari
Prius tamen quam sandalia pedibus imponantur ca-
 ligis induuntur usque ad genua pertentis. ibique
 constrictis. quod predicatores pedibus suis rectos
 debet facere gressus suos et genua debilia
 roborare. Nam qui fecerit et docuerit. **H**ic
 magnus vocabitur in regno celorum. **C**alige
 quod iacinthini. et aurei seu celestis coloris deno-
 tant quod celestes sunt huius pedes. et affectus et
 firmos. ne claudicat. sed dicat confortamini
 pusillanimes. **E**t consequenter sandalia pedi-
 bus imponuntur que sic vocantur ab herba vel
 sudario colore quo depinguntur. **H**unc autem
 describit integram soleam desuper vero coreum
 fenestratum. quod gressus predicatoris et subter-
 rant esse muniti ne polluantur terrenis iuxta illud
 dominicum. **E**xcutite puluerem de pedibus uestris
 et sursum appertite. quatenus ad cognoscenda
 misteria seu celestia reuelentur. iuxta illud propheticum.
Reuela oculos meos. et com. mi. de.
 le. tua. **I**n hoc quoque desuper apperta sunt quod
 corda semper ad deum erecta huius. et oculos
 mentis ad ea que sursum sunt aperire de-
 bemus significat. **Q**uiam subter solidam
 sunt. significat quod mentem in terrenis obtu-
 sam huius debemus. nec debemus querere bene-
 dictionem esau que in terris est. sed iacob que
 est in celis. **R**ursus quoque sandalia quibusdam
 locis apperta. et in quibusdam integra seu
 clausa sunt. designat quod euangelica predi-
 catio. nec omnibus reuelari. nec omnibus
 abscondi debet. iuxta illud. **V**obis datum est no-
 scere misterium regni dei. ceteris autem in pa-
 rabolis. **N**olite sanctum dare canibus neque
 margaritas spargere ante porcos. **S**andalia
 quod interiora. quoniam ex coreo albo sunt. quia
 recte est interiorum candida et conscientiam puram
 coram deo huius. et exteriorum nigra apparet. quia
 predicatorum vita propter tribulationes huius

mundi nigra et despecta secularibus videtur
Quoniam etiam rubeum ad votum martiris de-
 signandum. et quoniam diuersis coloribus va-
 riatum. in quo virtutum varietas quibus
 ornatus esse debet significat. **L**ingula vero
 a coreo separata supra pedem consurgens
 linguas eorum que predicatori bonum prohibet
 testimonium significat. qui tamen quodammodo
 a spiritualium ouersatione separati sunt. **S**ecundo
 lingula ipsa spiritualium lingua est. que predi-
 catorum in opus predicationis introduxit. **T**er-
 cio etiam ipsius predicatoris linguam designat
 linea vero ab ipsa lingula usque ad finem san-
 dalium per medium eius procedens euangelica
 perfectionem designat. linee vero ab utroque
 latere procedentes que in fine sandalium ad ipsam
 lineam mediam referuntur. ibique terminantur.
 legem figurant prophetica. que in euangelio
 recapitulantur. et in eo determinantur. **S**uper
 quoque sandalium per quam pes introducit. va-
 rios conluit funiculos. ne duo eius cornua
 defluant seu abinuiem disiungantur. ad no-
 tandum quod predicator seipsum variis alligare
 debet virtutibus atque scripture sententiis.
 ne ipsius intrinseca ab his que exteriora luce-
 coram altissimo disiungantur. **I**psa quoque sanda-
 liorum ligatura significat. quod prelati qui
 huc illucque discurre habet gressus mentis fir-
 mare debet cum in turbis versatur. **Q**uia
 vero corrigie huc illuc atque manibus ducuntur.
 ut sandalia firmentur ligentur significat quod
 predicator sic firmo gressu incedere debet ut
 nulli onerosus existat. et ne in via ministrando
 deficiat. **N**am frustra velociter currit qui
 priusquam ad metam perueniat deficit. **M**ultum
 enim sandalia cursum predicatoris significant
Quandoque tamen sandalia non ligantur. quia christi
 incarnatio aliquando humanis sensibus apperta
 est. ut est pannis inuolui et in presepio poni
Aliquando vero corrigie sandalium superogantur
 quod scriptum est. **Q**uandoque superogaueris ego
 cum rediero reddam tibi. **P**otest etiam dici
 quod calige significant illam lotionem de qua
 dominus ait. **Q**ui lotus est non indiget nisi ut
 pedes lauet. **S**ed quia non sufficit munditia
 cordis absque patientia persecutionis. ideo secunde
 centones rubei qui martirium figurant. qui
 autem in corde mundicia et in voluntate. si opus
 fuerit habuerit patientiam securus accedat
 ad predicationem quam sandalia designat

apostolica **P**ortio hinc quod capiti scilicet christo conueniunt sandalia aliud designant. pontifex enim in altaris officio capitis sui scilicet christi cuius est membris representans personam. dum pedibus assumit sandalia illud incarnationis dñice calceamentum insinuat de quo dñs ait in psalms In idumeam extendam calceamentum meum. et in gentibus notam faciam incarnationem meam. Venit enim ad nos calceata diuinitas ut pro nobis dei filius sacerdotio fungatur. **P**er lingulas autem que cum pedibus ipsa sandalia constringunt illud idem accipimus quod per calceamenti corrigiam iohannis baptiste significauit cum ait. Cuius non sum dignus corrigiam calceamenti soluere. unionem uel ineffabilem et copulam carnalem insolubilem. quibus uerbi diuinitas nostre se carni coniunxit. **H**anc mediantibus caligis pedes sandalijs diungunt. quoniam anima mediante carne diuinitati est unita. sicut enim pes corpus sustentat. ita diuinitas mundum gubernat. **V**nde adorare scabellum pedum eius. quoniam sanctum est. **V**erum secundum decretum gregori. **D**iaconi non dñt utriusque compagis. et sandalijs neque manipulis. et calceamentis episcopalis absque indulgentia sedis apostolice speciali. **O**lim enim utebantur. quod eorum erat discurre per comitatum. **H**odie ergo nec ipsi nec sacerdotes utuntur. sed episcopi solum. ut per uarietatem sandalijs notetur uarietas officiorum. **P**reterea episcopi habent per plebes discurre. sacerdotes uero domino hostias promolare. **C**lerici autem ratione carnis ex confessione constantini impatoris uti possent calceamentis cum utonibus. et candido lintiamine

De succinatorio et orali **D**e succinatorio nil autem dicimus quod sub zona et cingulo put in prophetio huius partis dictum est. **H**anc romanus pontifex post albam et cingulum assumit orale quendam uel sindonem quod capiti quasi in modum ueli imponit. et replicat super humeros et ante pectus. legalis pontifex ordinem sequens. qui post lineam strictam et zonam induebat ephor. et super humerale cuius locum modo tenet amictus. **A**ssumit etiam crucem quendam catenulis insertam quam a collo suspensam sibi statuit ante pectus. quoniam et legalis pontifex iste crucem gerit in pectore. et sic signo crucis aurea lamina cessit. **N**az mistrium quod in iij. lris aurilamina con-

tinebat in iij. partibus forma crucis explicuit. iuxta quod inquit apostolus. **V**t comprehendatis cum omnibus sanctis que sit latitudo et longitudo que sublimitas et que profundum. **S**acramentum ergo quod ille tunc per laminam prefebat in fronte hoc iste iam recendit in mente. nam corde credit ad iusti. ore. a. cor. f. ad. la. **E**t secundum hieronymum. **A**uro legis sanguis euangelij preciosior est. **C**rucem quam statuit sibi ante pectus. ad designandum quod ait apostolus. **G**lorificate et portate deum in corpore uostro. **I**mponendo autem sibi manum et deponendo crucem illam osculatur. ad notandum quod christi passionem qui per illam significat credit et confitetur ad quam representandam in officio misse se parat

De tunica. **D**ost appositam stolam pontifex induit tunicam que alibi subtile in lege uero poderim. et talaris dicebatur significantem perseuerantiam. **V**nde iosephus in fratres suos talarem uestem describit habuisse. cum enim cetera uirtutes in stadio currant perseuerantiam tantum brauium accipit. quoniam qui perseuerauerit usque in finem. hic saluus erit. **V**nde precipitur. esto fidelis usque ad mortem et dabo tibi coronam uitae. **R**ursus ideo per albam tunicam induit. quod sicut per albam castigatio corporis. ita per tunicam uirtutes intime intelliguntur quas semper debet habere perfectus. **P**orro tunica non cingitur. quoniam secundum sui formam iter non impedit. sic et uirtutes per illam designate. liberiter ad contemplationem dei prebent. hanc alba cingitur. put sub cingulo dictum est. **I**n ueteri testamento. erant due tunice uelz bissina et iacinthina. exo. xxxix. c. **E**t hodie etiam quidam pontifices duabus utuntur ad notandum quod proprium est eorum habere scientiam duorum testamentorum. ut sciant de thesauro domini proferte noua et uetera siue ut se ostendant. **D**iaconos et sacerdotes **P**recia unaqueque earum typum proprium gerit. quoniam alba que bissina siue linea est castitatem significat. ut sub tinda alba dictum est. **P**rima etiam tunica si serica est quod originem traducit ex uermibus qui sine coitu creant. castitatem et humilitatem demonstrat. **S**ecunda tunica que iacinthina esse debet. sicut et olim erat coloris lapidis iacinthini que etheris serenitatem imitatur. sanctos significat celestia cogitantes et imitantes. siue celestem conuersationem. **H**ic enim lapis

ille colorem cum aere mutat. nam in sereno
 aere serenus et in obscuro palidus est. Sic
 specialiter decet episcopum gaudere cum gauden-
 tibus et flere cum flentibus. si autem illa alte-
 rius coloris fuerit fit et alterius significacōis
Ceterum pontifex unam tunicam sub alia
 induit. ad notandum quod sicut cooperta tunica
 a populo non videtur. sed tantum a clericis scitur. Ita et
 ratio sublimium et virtutes quas perfectus
 semper habere debet. que per illam significant
 patere non debent omnibus sed maioribus
 et perfectis. **P**orro sicut quod capiti christo con-
 venit hec vestis que in veteri sacerdotio ia-
 cinthini coloris erat. et habebat per fimbrias
 malapunica. cum tintinabulis aureis. ab
 inferiori parte dependentia. ut pontifex to-
 tus vocalis incederet. prout dicitur sub titulo de
 legalibus indumentis. celestem christi doctrinam
 insinuat cuius noticiam habuerunt omnes.
 quibus dicitur per prophetam. In montem excelsum ascen-
 de. tu qui euangelizas sermonem. precipue tamen
 hanc tunicam habuit euangelice textrix do-
 ctrine sapientie dei in christo. et dedit apostolis
 illam suis. Omnia inquit que audivi a patre
 meo nota feci vobis. Hanc ergo significa-
 vit illa tunica domini quam milites scindere no-
 luerunt. eo quod esset inconsutilis desuper con-
 texta per totum damnum fore maximum existi-
 mantes in quo significatum est quoniam damnosum
 sit qui doctrinam euangelicam heresibus scin-
 dere moliantur. **S**ubdiaconus quoque utitur tunica
 de qua utitur in sequenti tractatu dicitur

De dalmatica.

Pontifex immediate super tunicam
 dalmaticam vestit sicut institucōz
 siluestri scriptura. que ab inconsutili domini tunica et
 a plorum colobio creditur mutuata. Est autem
 colobiū vestis sine manicis prout in cuculla
 monachali apparet. Sed siluester scriptura in dal-
 maticam vertit latas manicas addendo et
 in sacrificiis altaris portandam instituit.
 Dicta est autem dalmatica eo quod in dalmatia
 et post omnia alia indumenta sacerdotalia
 sit reperta. hec sui forma significat largita-
 tem. eo quod largas habet manicas et protensas
 Unde sicut apostolum oportet episcopum esse non turpis
 luci cupidum sed hospitalem. Non ergo manū
 habeat ad dandam collectam et ad recipien-
 dum porrectam. sed illud efficiat quod propheta
 suadet. **F**range esum. patu. et. v. in. in. do.

tuam. **E**t ob hoc forte diaconi specialiter utru-
 tur dalmaticis. quod principaliter electi sunt ab
 apostolis ut mensis ex officio ministrarent. **C**e-
 terum dalmatica diaconi ampliores habent
 manicas quam tunicella subdiaconi. que ali-
 cubi subtile vocatur. quia ipse ampliozem habere
 debet caritatem quam subdiaconus. propter ma-
 ius donum pontificis. etiam dalmatica lati-
 ores habet manicas quam diaconi. ad notandum
 quod ipse magis est expeditus. nihil habens quod
 ipsius manus restringat. quia per celestibus
 omnia debet largiri. caritas enim eius exten-
 ditur etiam usque ad inimicos. **N**empe tuni-
 cella subdiaconi. dalmatica diaconi. et
 calula presbiteri succedunt in locum tunice ia-
 cinthine que erat coloris celestis. et aerei. ad
 notandum quod omnes ministri altaris celestem
 debent habere ouersationem. licet sicut maior
 et minus quod notat latitudo vel strictura
 manicarum dalmaticarum tunicelle. ut premissum
 est. **Q**uia igitur sacerdos maxime debet esse
 ad celestia expeditus. Ideo hec ornamenta
 non gerit nec aliud brachia stringens. Episcopus
 autem simul utitur et dalmatica et tunicella. et
 omnium ornatum entis. ut ostendat se perfectum. omnes
 habere ordines tanquam qui eos alijs confert.
 minores sacerdotes non conferunt. et ideo
 illa non portant quibus sufficit unum quod
 celestem significet ouersationem. **P**reterea
 pontifex in ornamentis atque in officio ma-
 gis expresse gerit similitudinem saluatoris quam
 simplex sacerdos et magis sibi oueniunt or-
 namentorum significata. ideoque utitur pluribus
 ornamentis. **D**ebet autem dalmatica habere
 duas lineas coccineas. hinc inde ante et re-
 tro a summo usque ad deorsum ut pontifex ostendat
 datur habere feruorem caritatis ad deum.
 et ad proximum in prosperis et aduersis. iuxta
 veteris et noui testam. preceptum quod est. **D**i-
 liges dominum deum tuum ex toto corde tuo. et
 proximum tuum sicut teipsum. unde iob. **R**arissimi
 non mandatum nouum scribo vobis. sed man-
 datum vetus quod ab initio habuistis. **E**t
 iterum mandatum nouum scribo vobis etc.
Quoniamque linee purpuree sunt. significantes
 fidem sanguinis christi in utroque populo notam.
In sinistro quoque latere. dalmatica fimbrias
 solet habere sollicitudines actiue vite signi-
 ficantes. quas episcopus per subditos suos debet
 habere. iuxta quod dicit apostolus preter illa que

extrinsecus sunt in stātia mea quotidiana sollicitudo oīm eāz. **P**er dextrum vero latus quod hmbrys caret notat otemplacō celestium sine sollicitudinibz et quīeta a multiplicacōe p̄urbationum. **A**d huc quedam dalmatice xv. habent hmbrias an̄ et retro q. xv. psalmi in veteri test. quasi xv. ḡdus exeunt de tramite caritatis. et xv. rami similiter in nouo testa. excresecunt de opere caritatis. verbi gr̄a. caritas paciēs est benign̄c̄. vsq; caritas nunq̄ excedit. **A**lique vero habent. xxvij. ante. et totidem retro. vbi septiformis spūs est oātes repetitus. qui replet oāo maneries laudantium deum scz reges et p̄pos p̄ncipes et iudices iuuenes et virgines. seniores et minores. **C**ursus in dalmatica varietas est sine scissura. q. licet varia religionis opera apud deum agant. tñ in votis non discrepant. **I**tem appeta est a lateribus sub asellis insinuans. illi q. eam induit. vt xp̄i in latere lantea p̄forat̄ vestigia imitet. **A**d huc dalmatica formam crucis pretendit. **V**nde per eam xp̄i passio figatur ideoq; i misse officio portat̄ vbi xp̄i passio rep̄ntat̄. **S**ignificat etiam dalmatica sanctam religionē et carnis mortificacōz atq; sublimiū rōem. **A**lba dalmatica sc̄tam et immaculatam significat vitam. **R**ubea martiriū. alba vero opere polimitico variata notat munditiā et v̄rutū varietatem. et est aurifrisio adornata. iux̄ illud. **A**stret regina a dex. su. in ve. deau. **P**orro sm̄ q. capiti scz xp̄o ouenit dalmatica sui formata et largam xp̄i misericordiā significat quam ip̄e p̄re ceteris et docuit et impendit. **E**stote inquit misericordes. sic et p̄r v̄r misericors est. **B**eati namq; misericordes. qm̄ misericordiam consequent̄. **D**ie est ergo samaritanus ille p̄rimus n̄r qui fecit nobiscū misericordiam sup̄fundens vulneribz n̄ris vinū et oleum. **N**am p̄ viscera misericordie dñi dei n̄ri visitauit nos oriens ex alto. q. non ex operibus iusticie n̄re que fecim̄ nos s̄ sm̄ suam misericordiam saluos nos fecit. **p̄** peccatoribz venit vt de peccatis veniaz indulgeret. **M**isericordiam inquit volo et nō sacrificium. **L**egit in canone grēg. q. in p̄mitiua eāia non licebat ep̄o vel d̄p̄acono vti dalmatica absq; indulgentia sedis apl̄ice speciali. **S**ane dalmatice tempe aduē-

tus dñi a d̄p̄aconibus intermittunt. qm̄ qñ aliqua claritas sacri ordinis ad tempus intermittit̄ clarius resplendet et auidiē sumitur qñ resumit̄ in animis deuoroz. q. quod rarum est magis appetit̄. **C**ursus in aduentu d̄p̄aconus non v̄ritur dalmatica. n̄ subd̄p̄acon̄ tunica. q. lex quā subd̄p̄acon̄ significat ante incarnacōem dñi euangely ornatu carebat. et caritas euangely quam d̄p̄aconus significat nondum apparuerat. vel q. nondum venerat qui vestem innocētie et immortalitatis nos induē debebat. ido vestes leticie dimittunt̄. **V**tunt̄ autē tunc casulis. de quo in ij. p̄re sub ti. de d̄p̄acono dictum est. **I**n ieiunijs tñ pent̄. p̄ d̄p̄aconus dalmatica vti. **D**e cirotecis

Quia pleriq; bonū opus qd̄ faciunt inani fauore corrumpūt. ideo statim post indutā dalmaticam pontifex iux̄ ritum apl̄orum manus operit cirotecis. vt nesciat sinistra sua. qd̄ facit eius dextra. **P**er cirotecā ergo cautela congrue designat̄. que sic facit opus in publico q. intentionē orinet in occulto. **N**am et si dñs dixerit. **L**uceat lux v̄ra coram hoibus. vt videant opera v̄ra bona et glorificent p̄rem v̄r̄m qui in celis est. **A**d qd̄ etiā designand̄ ciroteca circulum desup̄ habet aureum ip̄e tñ p̄cipit. **A**tendite ne iusticiā v̄ram faciatis coram hoibus. vt videam̄ ab eis alioqñ mercedez non habetis apud p̄rem v̄r̄m qui in celis est. **M**anus ergo qñq; velant̄ cirotecis et qñq; denudant̄. q. bona opera interdū ad vitandum vanam gloriam occultant̄. et interdum ad edificandum p̄ximos p̄p̄alant̄. **S**unt autē inconsultis. qm̄ actiones pontificis h̄dei recte dñt esse concordēs. **P**er cirotecas q; in manibz exempla sanctoroz que in opibus h̄nda sunt intelligunt̄ que opa ab omni inq̄namenco mundata sunt. ne modicum fermenti totā massam corrupat. **P**er ip̄as vero cirotecas albas. castitas et munditiā denotat̄. vt manus. i. operacōes sint munde. et ab omni sode immunes. **P**orro sm̄ capiti scz xp̄o conueniunt cirotece sunt edoz pellicule. quas manibus iacob rebecca circumdedit vt p̄luse manus similitudinē maioris exprimerent. **S**ane pellis edi est similitudo p̄c̄i. quam rebecca m̄r. i. sp̄ssancti gr̄a maibus

veri Jacob. r. operibus xpi circumdedit. ut
similitudinem maioris. r. prioris ade scdus
expmeret. Xpus enim similitudine peccati
sine peccato suscepit. ut incarnacois miste
rium dyabolo celaret. Na ad similitudines
pctoru esuriuit et sitiuit. doluit et expauit
dormiuit et laborauit. Vnde cum ieiunassz
xl. diebus et. xl. noctibus. ac postea esurissz
Accedens ad illum dyabolus eum ad simi
litudines poris ade temptare temptauit. sz
qui pmu vicerat eisdem modis vicia e a scdo

De mitra.

Dostz epus planetam induit mis
tram loco tidaris seu tpare seu
infule capiti eius imponit iux illud. Gloria
et ho. co. e. dne. Sed et pp. coronam frigium
loz sup humerale clamide purpurea et tuni
cam iacinthea habet ex occasione ostanti
impatoris. Mitra aut scientiaz vtriusqz te
stamenti designat. Duo namqz illi cornua
duo sunt testmta. anterius nouu. posteriz
vetus. que duo epus memori debz scire et
ill tanqz duplici cornu hdei inimicos ferire
Videri debet quidem subditis epus cornu
tus sicut et moyses de monte synai descen
dens et duas tabulas testimoni tenes appa
rebat cornu aaron et filijs israhel ex con
sortio hmonis dei. prout legit exo. xxxiij. c.
Quidam aut heretici mitram et ei cornua
et epm illam ferentem odemnant. inducentes
in fomentu sui erroris qd iohs. ait in apo.
Vidi aliam bestiam ascendentem de terra
habebat cornua duo similia agno. et loque
bat sicut draco. Que vero simbrie posteriz
dependentes. spūs et lra sunt. Per duas qz
simbrias seu lingulas. notat qz parat esse
debet tam in misticoz in historico sac scriptu
ture intellectu in quaz summitatibus sunt
simbrie rubei coloris denotantes eiz pmp
titudinem ad hdei et sacre scripture defensiōz
etiaz vsqz ad sanguis effusione q sup scapu
las pendet. ad notand qz id qd predicat ore
oñdere debet ope. quia enim scapulis nulla
pars altior est ad opus siue onus ferendū
ideo recte per eas opus intelligit. Circulz
aureus qui posteriorem et anteriorez mitre
complectit partem indicat qz omnis scriba
doctus in regno celoz de thesauro suo no
ua et vetera pferre debet. Caueat ergo di
ligenti epus ne priu velit esse mgr anqz noue

rit se esse discipulu ne sic cecus cecū ducat et
ambo in foueam cadant. scriptū est enim p
ppham Tu sciam reputisti et ego te repellā
ne sacerdotio fungaris m Non incompe
tenter etiam mitra que in altum de sui for
pducit altitudinē sapientie designat Debz
enim epus sic subditos scia excellē. ut ipse
compatione ceteri merito grex dicant Due
pendule ex posteriori pte duplicē designant
memoriā. Prima est actuū diuinoy. ne cele
brando ea stemnens puniat. vñ et in veti
relta. sacrificium oblatus ambiebat tintina
bulis. ut p eo sonitum reciperet dignē vel
repellet indignus ab angelo ad custodiam
templi posito. Secunda est peccatoz suo pvt
de illis compungant. Mitra etiam qz qnz
linea est et alba castitatis candorem mundi
tiamqz significat Vñ hoc ornamentū multū
capiti naim erat in quo qnz sensus corpis
vigent. quibus corruptis facile castitas vi
olatur Sunt etiam nonnulli dicentes qz
mitra pontificis spineā coronam significat
et inde est qz dpaconus in officio misse in q
pontifex xpm in passione figurat. mitram
illi imponit et deponit. qz ipse ex officio suo
habet euangelium legē. et xpus spinis le
coronat. Duo comua sunt duo caritatis
precepta. pontifex igit mitraz accipit. intel
ligens qz qnz sensus a mundi illecebris cu
stodire debet duoy testimonioy pcepta ser
uet. et duo caritatis pcepta impleat. ut co
ronam picipere mereat etiam Ceteri vo
sacerdotes et clerici gñaliter caput stegūt
nullo ornamento. licet in festis sint in toto
alio corpe subornati. tum qz nondū est ple
num gaudium nrm. gaudemz enim non in
re pñtium. sz in spe futuroy. tum qz ad hoc
tendimus. ut deum nuda facie otemplm.
Sane mi aurofrisiata vtend est a pasca
vsqz ad aduentū. et a natiuitate dni vsqz ad
lxx. in omnibus festis duplicibus et nouez
lectionū totius anni. nisi in festo innocen
tum. put dicit sub ti. de coloribz. et in dni
cis predictoy tempoy. et gñaliter qncungz
gloria in excelsis. et te deū laudamz dicunt.
Cum enim illa dicant in festiuis diebus
in quibz virtutē et gaudiū gñale vel spēale
capitis vel membroy ad memoriā reducimz
vt dicit in pphemia vij. partis. merito tūc
mitra aurofrisiata vtim. qz auz et gemmaz

177
nitor: gaudiū repñtat. In diebꝫ ieiunioꝝ
non est ea vtendum vt sequit. q̄a cum dies
illi ordinati sint ad delenda p̄c̄ta. que sunt
tunc ad memoriã reducenda. non sunt tunc
agenda vel ferenda. que gaudiū. h̄ que po
tius humilitatē & afflictionem designant.
In alijs vero tempibus regulatit non
aurofrisiata. h̄ simplici vtendū est. vltz ab
aduentu vsq; ad natiuitatem. nisi q; dñs ip̄
vtit aurofrisiata in dñica gaudete. & a lxx.
vsq; ad pasca. nisi q; dñs ip̄. vtit aurofrisia
ta in dñica letare ierlm. put sub ti. de colori
bus. & etiam in v. feria cene dñi. in offitio
misse tm̄. & in sabbato sc̄to in offitio misse.
Item in festis trium letionū illiꝫ tempis
& in omnibus vigilijs in quibus ieiuniū
celebrat. & in q̄tuor tempibus. & in roga
tionibus. dñs tm̄ ip̄. vtit in festo sc̄ti marci
in missa tm̄. **I**tem in offitio defunctorum.
Illud q; notandū est q; rōnus pontifex
in signum imperij vtit regno. i. corona im
periali & in signū pontificij vtit mitra. sed
mitra semp vtit & vbiq; regno s̄ nō semp
nec vbiq; q; pontificis autoritas & prior ē
est dignior & diffusior est q; imperialis p̄as
Sacerdotiū enim in pp̄lo dei regnū p̄cessit
cum aaron p̄mus pontifex. saulem p̄mū re
gem p̄cesserit. & noe nemroth. q; sicut legit
p̄mum regnum nemroth extitit babilonis
noe vero edificauit altare dño. & olocauit
obtulit sup illud. regno quidam non vtit.
ñ certis diebus & locis nūq; intra ec̄ciaꝝ
h̄ extra. **P**orro h̄m q; capiti. i. xpo cōuenit
mitra pontificis illud significat. qd̄ p̄pheta
loquens de filio dicit ad p̄rem. **E**lia & ho
co. eū dñe sc̄to. hoc est itaq; nomen qd̄ est sup
omne nomen. vt in noie hiesu omne genu
flectat. celestium terrestrium sc̄to. **N**am & in
aurea lamina tidaris pontificalis sculptū
erat nomen dñi tetragramaton. cuiꝫ misse
rium declarabimꝫ in ti. de lega. indumtis
Per mitram ergo capitis xpi sūmam illā
honorificentia intelligimus que p̄pter diui
nitatem debet hūanitati. nam p̄pter pedem
adorat scabellum. **A**dozate inquit scabellū
pedum eius qm̄ sc̄m est. **E**t nota q; sicut
ait zacharias ip̄. **S**p̄us ad altare oratus ac
cedens seu altario assistens. vel orones ad
deum effundens mitram deponit & baculū
q; a plius phibet viros capite velato i ec̄cia

orate. vt reuelata facie glaz dñi otemplent
qn̄ vero ad pplim se ouertit. vt illi predicet
insignia ominacois sue resumit. **V**nde &
mopses causaz ppli apud deū p̄cibus. causa
vero dei ad pplim gladijs allegabat. **V**ltimo
nota quod quidaz epi solennit bñdicunt in
missa & altare thurificant deposita mitra.
alijs vero cum mitra in capite. **P**rimi ea ra
tione mouent q; solenniter bñdicendo vice
dei fūgunē. & deus p̄ eoz misterij bñdicit.
nūi. vi. in fine vbi dicit. **I**nuocabunt nom̄
meum sup filios israhel. & ego bñdicaz eis.
Altaris vero thurificatio significat oꝝes
apoꝝ. viij. **A**scendit f̄mꝫ incensoꝝ de oꝝi
bus sc̄toꝝ. q; ergo in oꝝibus causam pleb̄
ad deum agit. **I**deo cum reuerentia mitra
vltz deposita illud agere debet. **S**ecundi s̄
attendunt q; benedictio & thurificatio non
sunt essentialia ad consecracōem corpis xpi
h̄ ad solennitatē pertinent. & ideo ea cum
mitra agunt. vt p̄ hoc a simplicibus sacer
dotibus discernant. q̄uis enī plus habeat
ep̄us q; simplex sacerdos in his que ad solē
nitatem pertinent. vt in ornamentis & alijs
non tm̄ in his que ad consecracōem ip̄am
spectant. **S**ed hec ratio minꝫ sufficiens vi
qm̄ h̄m hoc mitra in missa deponeret. nisi
qn̄ verba ad quoz p̄lationē sit specieꝝ trās
lbtanciaco p̄ferunt. **D**e anulo

Anulus est fidei sacramentū quo
xpus sponsam suam sc̄tam ec̄cia
subarravit. vt ip̄a de se dicē va
leat anulo suo subarravit me dñs meꝫ ihs
xpus. cuius custodes & pedagogi sunt epi
& prelati. anulos p̄ signo in testimonium
huius rei ferentes. **D**e quibus sponsa dicit
in canē. **I**nuenerit me vigiles qui custodiūt
ciuitatē. **D**ñc anulū dedit p̄ filio reuertēti
h̄m illō euangelij. **D**ate anulū in manu eiꝫ
ex quo euangelio anuli vsus credit acceptꝫ
Anulꝫ ergo pontificis integritatē signi
ficat fidei. vt vix ec̄ciam dei sponsam sibi ē.
ditam. sic se diligit & sobriaz & castā celesti
sponso custodiat. iux̄ illud despōdi enī vos
vni viro v̄. c. ex xpo vt se meinerit nō dñm
h̄ pastozē de h̄ spōso & sponsa ioh̄ euāgelista
dicit. qui h̄z sponsam sponsus est. amicꝫ aut
sponhi q; stat & audit cū gaudio gaudz. p̄
vocē spōsi. ep̄s ergo vicariꝫ & amicꝫ ē. spōsi
q; si vicariꝫ est. & ip̄e qd̄ ammō sponsus est.

177
vuzsuo mny

Cursus antiqui lras anulo sigillabant. Vnde epus anulum portat qm scripture misteria & ecclie sacramenta phdis sigillare. & humilibus reuelare debet. **P**orro fm qca piti. scz xpo ouenit anulus digiti donu significat spūsancti. digitus enim articularis atq; distind? spūsanctū insinuat. fm illud **D**igitus dei est hic. & alibi si ego in digito dei citio demonia filij vestri in quo eitiunt **A**nulus aut aureus & rotund? pfectioz donoz eius significat. quam sine mensura xpus accepit. qm in eo plenitudo diuitatia corpaliū habitat. **N**am qui desursum venit sup omnes est. cui deus non dedit spiritū ad mensuram dicens. **S**uper quem videris spūscim descendente & manente sup eum. hic est qui baptizat. nam requiescet sup eū spū sapiencie & intellectū. **I**pe vero de plenitudine sua fm differentes donacoēs distribuit. alij fm aplm dans hmonem scientie. alij grām sanitatū. alij oparioz virtutū cū. quod & visibilis pontifex imitat. alios in ecclia constituēs sacerdotes. alios dyaconos alios subdyaconos & huiusmodi. **N**on igit ab re in epi digito gemmatus fulget anul? per cuius misteriu danē fulgida carismata grarum. **D**e anulo sponse satis dictum est. in prima pte sub ti. de ecclia. sacra.

De baculo pastorali **B**aculus pastoralis correctionē pastoralem significat. ppter qd a consecratore dicit consecrato. **A**ccipe baculum pastorali officij vt sis in corrigendis vicijs pie seuiens. de quo dicit aplus. **I**n virga veniam ad vos. vga ergo pastorali pās intelligit sacerdotalis quam xpus eis contulit. qn aplos ad predicandū misit precipiens eis vt baculos tollerent. & moyses cum vrga missus est in egiptū. de hoc in pma parte dictum ē in ti. de consecracōibus **B**aculus ergo a lege euangelio sumit qui & virga pastoralis & sambuca & pedū & serula nuncupat. **M**oyes enim ex mandato dñi virgam habuit. que terribilia fecit in celo & in terra & mari. q cibū de celo potum de petra pduxit & gregem ad tram fluentem lacte & melle minauit. ad hoc per baculum doct rine autoritas intelligit hac enim infirmi sustentant inqeti corripunt. errantes ad pniām trahunt **V**nde & pedū

vocat quod est lignū recuruū quo pastores pedes retrahunt animalium **B**ane qn baculus ex osse & ligno cōficiū. q cristallina & deaurata sperula diungunt. os supi? reuatur. lignum inferius ferio acuit modice tñ recondit. **S**iquidem os est duricia legis lignum mansuetudo euangelij. q duo coniuncta sunt sperula diuinitatis ihu xpi vel os seueritas. lignū pōrificis est leuitas. q̄s iungit in iudicio p caritatem. **N**am seueritas vel misericordia multum destituiti vna sine altera teneat. ad quod designandō ferrū obtundit. q iudiciū misericordia temperat. baculus recuruat cum penitentes ad pniā reuocant. **A**liqñ in curuata caput format. qm ad deum conuersis vita etna pmittit. qñq; etiam in curuata scribit. cum iratus fueris misericordie recordaberis ne ob culpā gregis ira turbet in pastore oculum rōnis **A**liqñ in sperula scribit homo. vt pontifex se hoīem memoret. & de p̄ate collata non eleuet. **A**liqñ etiam iux ferrum scribit pce. vt in disciplina subditis parcat & misericors a misericordia misericordiam consequat. **Q** baculus est acutus in fine. rectus in medio & retortus in summo. designat q pontifex debet pungere pigros. regē debiles sui rectitudine. & colligere vagos. vnde versus **C**ollige sustenta stimula vaga morbida lēta. **E**t reddendo singula singulis. versus iste otinet omnia pmissa. vel sic **A**ttrahere p primum medio rege. pūge p p̄mum **R**oman? aut pontifex pastorali virga non vtitur ppter historicā. eum ppter mysticā rōez **H**istoria est. qm b̄tus petrus aplus marcialem discipulum snū q̄ dñs int discipulos constituit cum dixerit. **N**isi efficiami sicut puulus iste non intra tē. **M**isit cum quib? dam alijs ad p̄dicandū germanijs. quo in via ad xx. dietates defuncto fronto collega eius redijt ad nunciandū hoc petro. cui petrus. accipe hunc baculum. & tangens illū dic. surge in nomine dñi & p̄dica. **I**lle vero in. xl. die a tempe mortis illius tetigit eū. & surrexit & p̄dicauit. & ita petrus baculū a se remouit. & subditis dedit nec recupauit **I**nnoç. vero pp iij scribit in ecclie speculo q b̄tus petr? misit baculū suū eucharis p̄mo treueroy ep̄o. q̄ vna cū valerio & materno ad predicandū euangeliū genti teutonice

177
 destinavit. cui successit in ep̄atu marcus q̄
 p̄ baculum petri de morte fuerat suscitatus
 q̄ baculum vsq; hodie cum magna venera
 tione treueren. ec̄cia h̄uat. et ideo ip̄. in illa
 dyocesi v̄rit̄ baculo et non alibi. **M**istica
 vero est ratio q̄ baculus in s̄mitate curuꝫ
 est quasi attrahendum. quod in r̄ono pon
 tifice n̄ae non est. q̄ nullus ab eo finaliter
 diutē p̄. **P**reterea p̄ baculū designat̄ choer̄cō
 quam q̄ ceteri pontifices ab hoīe recipiūt
 ideo a suis superioribus baculos recipiūt. et
 h̄nt. Roman̄ v̄o pontifex q̄ p̄tatem a solo
 deo accipit baculum non h̄. **P**orro s̄m q̄
 capiti sc̄z x̄po ouenit virga p̄t̄ificis p̄tate
 x̄pi significat. de qua ps̄. **V**irga recte siue
 directionis virga regni tui. q̄ dilexisti iusti
 ciam et odisti iniquitatem. p̄pter quod alibi
 dicit. **R**eges eos in v̄rga ferrea. duritia fer
 ri vigore significat equitatis. qua x̄ps tāq̄
 vas figuli p̄t̄ores cōfringet. **V**er p̄t̄as x̄pi
 non solum est v̄rga s̄ baculus. q̄ non solū
 corripit s̄ etiā sustentat. v̄n ps̄. **V**ir. tu. ac̄

De sudario.

Expeditis nouem specialib; pon
 tificum ornamentis. aliqua de
 quib;dam alijs. et primo de sudario v̄dea
 mus. quod lineus pannus quē ministrans
 ep̄o semp̄ paratum habet. quo ille sudorē et
 omne sup̄fluū corpis tergat. humorē signi
 ficans studium quo h̄ūanas or̄agiones in
 hac vita extergim; p̄ exempla sc̄oz patrū
 quibus ad patientiā corroboram;. **S**ic enim
 sudor est in corpe. sic etiam tediū est in anīa
 q̄nq; ex conscia p̄t̄oz p̄mens conscie frontē
 habeam; igit̄ sudariū ex lineo multis tonsi
 onibus castigato et mundato. p̄ qd̄ munda
 nos extergam; effectos. et etiam cū dauid
 et iob tristitiam abiciendo nos tergamus.
In quib;da; ec̄c̄is d̄pacon; sudariū h̄ns
 illud in dextro cornu altaris deponit. vt si
 forte quicq; sordidum accesserit illo tergat
 et sudariū sacerdotis mundissimū maneat.
Manipuli q̄ pene eadē est significatio p̄t̄
 ibi dictum est

De palleo.

Consequēt aliqua de palleo s̄b
 iciamus. qd̄ p̄t̄archaz p̄matū
 et t̄ropolitanoz est p̄p̄um. vt p̄
 illud a ceteris ep̄is discernant. et p̄uilegia:
 tam optinet dignitatem. quare sub p̄missis
 om̄nibus vel specialibus ornamentis mī

nimie or̄inet. **S**iquidē p̄ palleū simul v̄t̄q;
 et sup̄humeralē et r̄onale legalis pontificis
 intelligimus. q̄ enim sup̄ v̄t̄q; pontificis
 humer; iacet sup̄humeralē siue longion di
 q̄ vero inde descēdens in ip̄o pontificis pe
 ctore iungit̄ rationale vocat̄. habebat enim
 aaron sup̄humeralē et r̄onale q̄ catenulis
 aureis simul iungebant. **S**unt enī q̄ dicūt
 q̄ r̄onali nullum hodie ornamentū succedit
 de quo s̄b ti. de lega. indu. dicit̄. **A**lij dicūt
 q̄ palleum p̄ aurilamina institutū est q̄uis
 p̄babilius videat̄ aurofrigia mitre vicem
 lamine gerant. **S**ane palleum quo maio
 res vtunt̄. significat disciplinā qua sc̄ipos
 ad exemplum subditoz. et etiam ip̄os subdi
 tos regere et cōstringē d̄nt. p̄ hanc acq̄rit̄
 torques aurea quam legitime certantes ac
 cipiant. de qua dicit salomon in ps̄. **A**udi
 fili mi disciplinā p̄ris tui. et ne dimittas le
 gem m̄ris tue. vt addatur gr̄a capiti tuo et
 torques collo tuo. sicut aut̄ torques seu bra
 uium non dabat̄ nisi legitime certanti iuꝫ
 apli. **M**ulti quidē currunt. s̄ vnus accipit
 brauiū. ita et ad honorem pallij nemo ascē
 surus est nisi qui in singulis honoz q̄dib;
 legitime prius desudauerit. **N**am et officia
 secularia non deserunt p̄ncipalem locum in
 gressis vestibulum actionis. s̄ examinatis
 p̄ plimos gradus. et is gradus ceteros an
 cellat q̄ labor p̄lixior et stipendia longiora
 fecerunt anteire sup̄ cuncta indumenta ferē
 ut ceteri hoc videntes ad legitimum certam̄
 hortent̄. **P**ontifex vero palleum dum sibi
 imponit et detrahīt osculat̄. ad notandum
 s̄mum legitime certandi desiderū. et bra
 uium p̄merendi. **E**st aut̄ palleū de candi
 da lana or̄textum h̄ns circulū humeros cō
 stringentem. et duas lineas ab v̄traq; p̄te.
 v̄il; an̄ et retro pendentes. a sinistris est du
 plex. a dextis simplex. h̄z iij. cruces sp̄pureas
 sc̄z ante et retro a dextis et a sinistris. **I**n
 figurā in palleo tres acus. et quedam sunt
 que p̄ metropo. sine palleo agi non possunt
 quo etiam nisi certis diebus v̄ti non valet
 que oīa moralibus sunt imbuta mysterijs
 diuinis grauida sacramentis. **N**az vt scrip
 tura testat̄. **I**n thesauris sapie significatio
 discipline. **I**n lana quippe aspit̄as. **I**n can
 dore benignitas designat̄. **N**am ec̄cia stica
 disciplina ē rebelles et obstinatos seueritatē

exercet. h erga penitentes et humiles exhibet
 pietate. ppi quod de lana non cuiuslibet ani
 malis h ouis dumtaxat efficit que est animal
 mansuetum. **Vn** apba. Tangit ouis ad occidit
 ductus est et coram tondente se non. a. os suum
 hinc est q illi semivivi vulneribus q lama
 ritanus duxit in stabulum. et vinum et oleum
 infundens. ut p vinum mordeant vulnera.
 p oleum foueant. qtenus qui sanandis vul
 neribus pest in vino morsu seueritatis ad
 habeat in oleo molliciem pietatis. **Doc** ni
 miz et p arcaz tabernaculi designat in qua
 cum tabulis virga et ineta et manna. qm in
 mente rectoris cum scripte scia virga debet
 esse directionis et manna dulcedinis. ut se
 ueritas imoderate no seuiat et pietas plq
 expedit non indulgeat. **Item** fit de vili ma
 teria scz lana. ut habeat precium non a se. h
 ab eo qui significat in se. ut non oculis sed
 menti spectabile sit. ut non ad ornandum. h
 ad significand indui intelligat. **Circulus**
 pallij p quem humeri et stringunt e timor
 dni p quem opa coercent. ne vel ad illi ta
 desluant. vel ad supflua relaxent. qm disci
 plina sinistra cohibet ab illicitis formidine
 pene. dextram vero tempat a supfluis iusti
 cie amore. bts ergo vir qui semp est pauid
 Nam iux sniam salo. **Timor** dni ptem ex
 pellit. qui vo sine timore existit. iustificari
 non poterit. **Ideo** enim circulus pallij sub
 collo humeros et stringit. ad notand q illu
 ferens. dz esse idem ope et h mone. **Quas**
 vero lineas quaxvna post dorsum et altera
 p gredit ante pectus. hui vite curas et sol
 licitudines significare putam? quib? et cor
 et humeri pontificis sic sepius guan? et
 impediunt. ut a xpo statu eum auertant. et
 vana qdam et transitoria cogitare et por
 tare opellant. **Hinc** est q palliu ante et re
 tro a dextris et a sinistris ante pectus. et sup
 humeros frequen aptat. ut his p habitis
 in seipm redire intelligat. **Adiuu** q et con
 templatiua vitaz significat qz ita dz exercet
 prelatus. ut exemplo moysi nunc in monte
 ascendat et ibi philozophei cum dno et nuc
 ad castra descendat. et ibi naitatibus pui
 deat p ploz p uisurus attentit. ut cum sepe
 se dederit alijs intero se sibi restituat. qten?
 et cum martha circa frequens misteriu sata
 gat. et cum maria audiat verba saluatoris

utragq tñ linea grauat inferi. q corpus qd
 corrumpit aggrauat aniaz. et deprimic ter
 rena inhabitatio sensum multa cogitante
Pallium duplex est in sinistra. sic et ratio
 nale h simplex in dextra. q vita pns que p
 sinistra accipit multis est subiecta molestijs
 et in ea duplicitate carere non possum. qa
 nuc p speris extollim. nuc ad usis frangim.
 nunc terrena petim. nunc celestib? ad here
 mus. nunc carni. nunc menti buim. h vita
 futura que p dextram significat in vna semp
 est collecta quiete. qd veritas ipa desiguit.
 cum intulit **Martha** martha sollicita es. et
 turbaris erga plurima. porro vnu e naim
 ma. op. par. ele. que non au. ab ea. **Rursus**
 pallium duplex est in sinistra. qten? ad tol
 lerandas vite pns molestias prelatus for
 tis existat simplex in dextra. qtenus ad op
 rinenda vite future qtem toto aspiret affe
 ctu. iux verbum ps. dicentis **V**nam pecij a
 dno hanc regram ut habitem in do. dni oi
 bus diebus vite mee. **Illic** eni nulla est du
 plicitas sine ruga. h pspertas sine aduista
 te. gaudiu sine tristitia. et felicitas sine mi
 seria. **Quatuor** cruces purpuree sunt iij.
 virtutes politic. scz iusticia. fortitudo tem
 perantia et prudentia. que nisi in crucis xpi
 sanguine purpurent flm sibi virtutis nom
 vsurpant et ad vera bntudinis gloriã non
 pducunt. vn dñs inquit aplis. nisi abunda
 uerit iusticia vra plq scri. et pha. non int.
 in reg. ce. **Hec** est purpura regis tincta ca
 nalibus q salo. omemorat in can. can. **Is**
 ergo q pallij gloria decorat si cupit esse. qd
 dicit in anteriori pre dz hre iusticiaz. ut red
 dat vnicuiq quod suu est. in posteriori pru
 dentiã. ut caueat quod cuiqz nociuu est. for
 titudinem a sinistris. ut eum adusa non de
 primant. tempantia a dextris. ut eum pspa
 non extollant. **Tres** autē acus in pallio
 infigunt. scz ante pectus. et sup sinistra huc
 rum et postergu non ad pungendū. et non
 ppter hui vite punitiones. h ad planetam
 pallij iungendū sunt inuente. vn qdam
 an fule antiqtus in planetis posite erant q
 bus inferebant et palliu simul cum plane
 ta firmabant. ne a suo loco palliu moueat.
Possum tñ p iij. acus hie spem et caritate
 intellige. sine quibus palleu ab epo rite te
 neri non p. **Rursus** tres acus opassiones

simul vtz
 pontificis
 longior de
 pontificis pe
 abebat enim
 cathedra
 et tñ q dicit
 tñ succedat
 Alij dicit
 tñ est qm
 mitre vices
 quo maio
 qua seipm
 n ipos subbi
 hanc acqre
 certantes et
 in p. ubi
 dimittas le
 capiti suo n
 ques seu bea
 certanti iux
 vnus accipit
 nemo alci
 honoy qd dicit
 am et offina
 em locum in
 h examinatio
 s ceteros sic
 dia longiora
 dumenta fert
 timu certam
 um dum sibi
 notandum
 deciu. et bra
 leu de candi
 umeros co
 vtraz pre
 vtraz est du
 ces spueas
 vtraz. **Un**
 uedam sunt
 non possunt
 non vale
 misterij
 ay vt scrip
 gnificatio
 as. In car
 n eia hia
 seueritate

177
proximi. ad ministracōz officij. distinctionēq;
iudicij significant. quaz p̄ma pungit aīm
p̄ dolorem. sc̄da p̄ laborem. tertia p̄ terrores
Prima pungebat aplim cum dicebat. q̄s in
firmat̄ & ego non infirmor. q̄s sc̄s & e. nō
vror. **S**ecunda cum aiebat. p̄ter illa que ex
trinsecus sunt instantia mea q̄ridiana soli
citus oīm ec̄iaz. **T**ercia pungebat iob di
centem. si iustus vix saluabit impij & p̄cor
vbi apparebunt. **S**up dext̄ humer̄ non in
infingit̄ acus. qm̄ in eterna quiete null̄ est
afflictionis acule? nullus stimulus punctio
nis. **A**bstergat enī deus omne lac̄. ab ocu
sc̄oz. & iam non erit amplius neq; lu. neq;
cla. h̄ nec vllus dolor. qm̄ p̄ora tranierunt
Acus vero aurea esse d̄z. h̄ inferius est acu
ta & supius rotunda. lapidē otinens p̄cio
sum. q; nimiz bonus pastor. p̄p̄ curam ouīū
in terris affligit. h̄ in celis eīnaliter corona
bit. vbi illam p̄ciosam margaritā habebit
de qua dñs inquit in euangelio. **S**imile est
re. ce. hoī q̄reni bo. n̄. inuenta vna mar
dedit omnia sua & compauit eam. **I**n pal
lio & cum ip̄o conferē p̄t̄ficalis officij ple
nitudo. hinc est q; anteq; metro. pallio de
coret̄ non debet ocilium duocare. crisma cō
ficere. clericos in sua p̄uintia ordinare. pon
tifices consecrare. vel ec̄ias dedicare. nec se
archiepm̄ noīare. **A**iunt enī quidā q; eē pro
uintiam suā inuitatus posset ordines tanq;
simplex ep̄s sine pallio celebrare. **S**unt etiā
qui dicūt q; ep̄s etiam si sit talis q; pallio
vtat̄ non p̄ dare licentiaz alieno archiepm̄
vtendi pallio in d̄p̄o. sua. n̄ dictus ep̄s pal
liatus exempt̄ existat. nec etiam archiepm̄
in p̄uintia sua. nisi forte inuitat̄ p̄uilegiū
habeat q; possit vti pallio eē suā p̄uintiaz
si fuerit inuitat̄. h̄ hec potius iuris & rigo
ris sūt q; curialitatis. neq; subtilit̄ inuenti
aliud videt̄ in ep̄o palliato exempto quam
in non exempto. h̄ vnus metropolitanus
non p̄ cum alterius pallio celebrare. neq;
paci rōne sepeli h̄ cum p̄p̄o t̄m. **P**alliat̄ t̄m
ad aliam ec̄iam translatus cum pallio sc̄do
loco sibi concessio sepelit̄. **I**tem palliatus ad
aliam translāt̄ ec̄iaz non p̄ ibi vti pallio
in prima ec̄ia obtento. q; non solum datur
otemplatione p̄sone. vey etiam loci. hinc
est q; non p̄ vti eo eē p̄uintiā sibi dectam
sc̄z si q; renunciet archiepatui neq; vlt̄er̄

pallio vti. nec etiam p̄ quis pallio n̄ infra
ec̄iam & in diuinis officijs vti. **V**n̄ si forte
p̄cessionalit̄ vel ad p̄dicandū. vel ad aliq̄
huiusmodi. cum ec̄iam exire vtingerit cum
pallio non exhibet. **S**iquidē regularit̄ vsus
pallij interdicit̄. n̄ in solennibus diebus. &
qui in cuiuscunq; ec̄ie p̄uilegijs vtinet̄. puta
in festiuitatibus natalis dñi sc̄i stephani.
sancti iob. circūcisionis. ep̄bie ramispalma
rum. cene dñi. sabbati sancti. in tribz diebz
resurrectionis. ascensionis. pent̄. sc̄i iob.
bap. oīm ap̄loz. in iij. festiuitatibus beate
marie. & sancti michaelis. & oīm sanctor̄.
sancti marci qui est par apl̄is. in festiuitati
bus p̄ncipalibz ec̄ie pallio decorare. in de
dicationibus ec̄iaz consecracōibus ep̄oz
ordinacōibus clericoz & anniuersario con
secrationis palliati. **Q**uidam etiā addunt
dies dñicas q; ad resurrectionē p̄tinent quod
t̄m in vsu non est. p̄ etiam dici q; vbiq;
in sua p̄uintia corpus alicui sc̄i quiescit
metropolitan̄. in festo eīdem sc̄i & etiam
in p̄ncipali festo cuiuslibet loci sue p̄uintie
ad locum illum declinans poterit pallio &
sandalijs vti. **I**n exequijs v̄ defunctor̄ vel
in b̄ndictionibus nubentiu vti non licet n̄
hoc in p̄uilegio vtinet̄ expressum. **S**p̄s
ostien̄. qui ip̄am consecrat pallio vti ex insti
tutione marci ip̄e. & etiam quidā ep̄i ex pi
uilegio sp̄ali. vt auiciē. & q̄nḡ ecceñ. **P**
tremo sciendum est q; rōni pontifices. qui
b̄m siluest̄ p̄cesserunt. depingunt tanq;
gerentes lineas pallee circa humero inuolu
tas. **N**am legalis sacerdos dum sacrificabat
sūmitates balthēi sup humeros reflectebat
in quo significat̄ q; illoz iurisdicōio & p̄as
p̄ pallium significata inuoluta & implica
ta non libera fuit. **I**p̄e vero & eius successo
res liberam & explicatā habuerunt quare
linee ip̄e i eis explicite & extense aī & retro
dependentes depingunt̄. **P**otest etiam dici
q; linee ip̄e que vt p̄missum est solitudies
& curas significant. **I**deo a tempe siluestri
ip̄e explicite dependent. p̄pter concessa sibi
& successoribus temporalia. que absq; sollicitu
dine & cura nequeunt possideri. **D**eniq;
bruno dixit q; sūmus pontifex p̄ter p̄missa
ornamenta & regnū portat & purpura vti
put sub ti. de mitra dictum est. non pio sig
nificatione **S**ed q; constantin̄ impator olim

beato siluestro omnia rōni imperij insignia
tradidit. Vnde et in magnis processionibz
omnis ille apparatus rōno pontifici exhibet
qui quondā impatoribus fieri solebat et cū
spadematē impiali ipa. ipse coronat.

**De coloribus quibus etiam in
ecclasticis vti indumentis.**

Quatuor sunt principales colores
quibz hinc proprietates dier sacras
vestes etiam distinguit. **Albus.**
rubeus. niger. et viridis. Nam et in legali-
bus indumentis. iij. colores fuisse legunt
bissus purpura. iacinthus. et cocceus. de quibz
in sequenti ti. dicit. **Etiam etiam rōna vio-
latis et croceo colore vti. ut infra dicitur.**
**Albis indumentis vteno est in festiuita-
tibus sanctorum confessorum et virginum. qui
martires non sunt. ppter integritate et in-
nocentiam. Nam candidi facti sunt nazarei
eius et ambulabunt mecum in albis vrgines
enim sunt et sequuntur agnum quocumq; ierit ppter
eamdem causam vteno est albis in solen-
nitatibus angelorum. de quorum nitore dñs lo-
quitur ad luciferum. Vbi eras cum laudarent
astra matutina. Item in omnibus festis scie
dei genitricis marie. In festo oim sanctorum
quodaz tñ tunc rubeis vrentur ut infra dicit
In principali festo sancti iobis. euangeliste in
conuersione sancti pauli. in cathedra petri
De his etiam infra dicit. Itz a vigilia na-
tuitatis dñi vsq; ad octauam ephie inclusiue
vt dicitur in pphemia. vij. partis exceptis
festiuitatibus martirum intermedijs. In na-
tuitate saluatoris et etiam precursoris. qm
vterq; natus est mundus. et carens originali
peccato ascendit enim dominus nubes leuē
id est assumpsit carnem a peccatis immunē
et intravit egiptū. et venit in mundum iux-
tā illud qd angelus inquit ad vrgines spūscūs
supueniet in te et v. a. ob. tibi. Johannes
autē et si fuerit in peccato conceptus fuerit
tamen in vtero sanctificatus secundū illud
ppheticū. Anteq; exires de vulua scificauit
te. et angelus inquit ad zachariam spūscūs
replebitur adhuc ex vtero matris sue. Itz
in ephia ppter splendorē stelle que magos
duxit secundum illud ppheticū. Ambulabūt
gentes in lumine. et re. in splen. or. tui.
In ppapanti ppter puritatez marie que iux-
tāncū symeonis obtulit lumē ad reuelacōz**

gentium etc. In cena domini ppter cōsecrōz
crismatis quod ad mundacōem aie cōsecrat
Nam et euangelica lectio munditiam pnci-
paliter in illa solennitate cōmendat. q lotus
est inquit nō indiget nisi vt pedes lauet. h
est mundus totus. et iterum si nō lauero te
non habebis partem mecum. Item a sabbato
sancto in officio misse vsq; ad octauam ascē-
sionis inclusiue. quodocūq; officium de tpe
agitur. ppter dies rogationum et ppter q;
in festis martirum intermedijs prout infra
dicit. In resurrectione ppter angelum testez
resurrectionis et nuntium qui appuit stola
candida cooptus. de quo dicit matth. q; erat
aspectus eius sicut fulgur et vestimenta ei
sicut nix. et q; pueri tunc renati albas hñt
vestes. In ascensione ppter nubem lucidam
in qua xps ascēdit. Nam et duo viri ascēserunt
iuxta illos in vestibus albis qui et dixerunt
viri galilei quid statis etc. **U**llud autē no-
tandū est q; licet in consecratione pōntificis
talibus sit indumentis vtedum qualia sū
diei pprietatem oueniūt. In dedicatione tñ
ecclie semp est vtedum albis quocūq; dierū
dedicatio celebretur qm in cōsecratione pon-
tificis cantat missa de die. h in dedicatione
basilice de dedicatione missa cantat. Nam et
etiam virgineo nomie nuncupat iuxta illud
apli. Respondi em vos vni viro virginem
castam exhibere xpo de qua sponsus inquit
in cāti. Tota pulchra es amica mea etc. Ipse
tamen q; cōsecratur debet esse albis ornatus
ad notandum q; omni tpe vestimenta eius
dñt esse candida. et vita ei immaculata. Itē
p octauas pmissorū festoz octauas habētiū
vtedum est colore albo qm de ipis agitur
octaua. **R**ubeis aut vteno est indumentis
in solennitatibus aploz euangelistarum et
martirum ppter sanguinem passionis quez
p xpo fuderunt. Nam ipsi sunt q; venerunt
ex magna tribulatione etc. ppter q; in festo
innocentium. vt iam dicitur. Item in festo
crucis in qua xps sanguinem suum fudit p
nob. Vñ ppha. Quare rubeū est indumentum
tuū sic calcantiū in roculari. h sū alios
meliz est tūc albis vti. qm nō passiois. h in
uencōis vel exaltacōis ē festū. Itz a vigilia
penth. i missa vsq; ad sabbatū p ipm festū
inclusiue. et hō ppter spūscūs feruorem q; sup
aplos in igneis liguis appuit. Naz a pueri

illis disperdite lingue tanq̄ ignis r̄. **V**ñ
pp̄ha. de celo misit ignem in ossibus meis.
Licet aut̄ in ap̄loy petri et pauli. martirio
rubeis sit v̄rendū in ouertione t̄n̄ in cathe
dra v̄rendum est albis. sicut et licet in nati
uitate sancti ioh̄. sit albis v̄rendum. **I**n de
collatione t̄n̄ ipsi v̄rendū est rubeis. **C**ū
aut̄ illius festiuitas celebrat̄ q̄ simul est mar
tir et virgo martiriū virginitati prefer̄. q̄
signum est p̄fectissime caritatis. in q̄ v̄
ritas ait. **M**aiorem caritatem nemo h̄ r̄.
Qua p̄pter in omni om̄mōracōe sanctor̄
quidam rubeis indumentis v̄tunt. **A**ly v̄
vt eāia rōna candidis cum non t̄m in eadē
h̄ de eadem solennitate dicat eāia q̄ sc̄i b̄n
apoc̄. io. **S**tabant in conspectu agni amici
stolis albis. et palme in manibus eor̄. hinc
sponsa dicit in can̄. dilectus meus candidus
et rubicundus electus ex milibus. candidus
in confessorib̄ et in virginibus rubicundus
in martiribus et ap̄lis. **N**i siquidem et illi
sunt flores rosar̄ et lilia conualliu. **R**ursus
qui in festo om̄nū sanctor̄ rubeis v̄tunt ex
eo mouent̄. q̄ festum illud p̄mo in honorez
martir̄ t̄m institutū fuit. **S**ed r̄nderi p̄t. q̄
p̄mo etiam in honorem b̄e marie v̄ginis.
et hodie ex institucōe greḡ. vii. **R**estat eāia
de illa etiam p̄ confessoribus et virginibus
put̄ in vii. parte sub ip̄o festo dicit̄. **I**tem
p̄ octauas p̄missor̄ festor̄ octauas h̄ntium
v̄rendū est colore rubeo. q̄n̄ agit̄ de octaua
Nigris v̄rendum est feria lxx̄ in pasceue et
diebus afflictionis et abstinentie p̄ p̄ctis et
etiam in rogationib̄ sicut sub illo tractatu
in. vii. parte dicit̄ et in p̄cessionibus quas
romanus pontifex nudis pedib̄ facit. et in
missis pro defunctis. et ab aduentu vsq̄ ad
vigiliā natiuitatis et a septuagesima vsq̄
ad sabbatum pasche. **S**ponsa quippe dicit̄
in can̄icis. **N**igra sum h̄ formola filie iher̄
sicut tabernaculū cedar h̄c pellis salemonia.
nolite me considerare q̄ fusca sum q̄ decolo
rauit me sol. **I**n festo autem sanctor̄um in
nocentum. quidam nigris. **A**ly vero ru
beis indumentis v̄rendum esse contendunt
illi p̄p̄ tristitiā. q̄ vox in roma audita est
plorat̄ et vllulat̄ mlt̄ rachel plorat̄ filios
suos r̄. **N**am et p̄p̄ eandem causam cātica
lentie s̄b̄icēt et sine auroficio mitra deferēt
Isti p̄pter martinū quod p̄ncipaliter om̄e

morans inquit ecclesia s̄b̄ throno dei sancti
om̄s clamant. vindica sanguinem n̄m qui
effusus est d̄ne de l̄ n̄. sicut et in lerare i. l̄m
pp̄: letitiaz quā aurea rosa designat rōna
pontifex portat mitrā auroficio insignitā
h̄ propter abstinentiaz nigris v̄rit̄ indumentis
Sed eāia romana tunc v̄rit̄ violaceo colore
quando illud occurrit extra d̄nicam. sed in
octaua rubeo. **R**estat ergo q̄ in ferialibus
diebus et om̄nibus viridib̄ sit indumentis
v̄rendum quia viridis color medius est in
albedinem et nigredinem et ruborem et spe
cialiter inter octauā eph̄ie. et septuagesimā
et inter pent̄. et aduentum quādo d̄nicale
agitur officium. **D**ic color exprimitur vbi
dicitur cypri cum nardo. nardus et crocus.
Ad hos quatuor colores ceteri referuntur. s̄
ad rubeum colorem coccineus. ad nigrum
violaceus q̄ aliter cocceus vocat̄. ad album
bissinus. ad viridem croceus quāq̄ non
nulli rosas ad martires. crocū ad cōfessores
et liliū ad virgines referant. **D**e colorib̄
etiam in fine sequentis tractatus dicit̄ **V**io
laceo autē colore v̄rit̄ in diebus quibus est
v̄sus nigri coloris non est incōueniens **V**ñ
ecclesia romana v̄ritur colore violaceo a p̄
d̄nica aduentus vsq̄ ad missā. vigilie nati
uitatis domini inclusiue. et a. lxx̄. vsq̄ ad
offitium misse vigilie pasche exclusiue quāq̄
in p̄dictis temporibus officium de tempore
agit̄ exceptis. v. feria cenē d̄ni. et feria. vii.
in pasceue **I**n festiuitatibus vero sanctor̄ū
que in. lxx̄. et in aduentu occurrunt non est
nigris vel violaceis v̄rendum. **E**t est in
telligendū q̄ in sabbato sancto in toto offi
tio quod agitur ante missam v̄rendum est
violaceo colore. hoc excepto q̄ d̄paconus q̄
benedicit cereum indutus dalmatica. et sub
d̄paconus ministrās induit tunicella albis
v̄tunt quia benedictio illa sicut et missa ad
resurrectionem p̄tinet h̄ benedictione cerei
expleta d̄pacon̄ remota dalmatica assumit
planetam violacei coloris et tenet eam vsq̄
dum inchoatur officium misse. sub d̄pacon̄
vero non mutat vestes. **Q**uidam etiam
in dominica in ramis palmar̄ v̄tunt albis
in p̄cessionē. et in ramorū benedictione dū
legit̄ euangeliū et dū cantat̄ gloria laus p̄p̄
letitiaz festiuitatis x̄po facte que in p̄missis

omcoratur Sed ecclia romana tunc semp vti
violaceo colore. et in processione que fit in purifica
tione an missa pro eo quod officium illud est de anx
ia expectatione symeonis et sapit verus test
Uti etiam ecclia romana violaceo colore in
quatuor temporibus septembris. et in vigiliis sanc
torum in quibus est ieiunium. quando missa de vi
gilia. et in diebus rogationum et in missa que di
citur in die sancti marci de officio letanie **C**um
enim ieiunamus carne nostram crucifigentes macera
mus. ut sic facta lunda christi lionibus reformetur
et luore sanat sumus. ad quod designans tunc
colore violaceo vestimur qui palidus et quasi luidus
est **C**eterum velamina trium colorum ponuntur in al
tari in festo paschatis. prout datum est in pre
cepto sub tractatu de peccatis

De indumentis legalibus seu vestimentis
venerabilium minime plene rem significatam
huana fragilitas apprehendit si penitus rem significatam ignoret
Idcirco de indumentis legalibus ad huius
cecitatis ignorantiam appellendam **P**rimo secundum
historiam. **S**ecundo secundum allegoriam. **T**ercio vero
secundum topologiam aliam differemus **P**rimo igitur secundum
historiam notandum est quod quatuor erant legalia in
dumenta secundum mosaicas leges tam minoribus sacer
dotibus quam principibus sacerdotum scilicet quibus legibus
exodus xxviii. c. **P**rimum dicebat manastalim
quod grece bracce latine vero feminalia linea
dicitur per de bisso rectora stertum quo uteban
tur pro eo quod legitur in exodus xx. c. in fine **N**on
ascendens ad altare meum pro quibus ne reueletur
spiritudo tua. et exodus xliii. **F**emalia linea erant
in lumbis eorum. **S**ecundum cathemone siue linea quod
nos subucularum vel alba. secundum moyses abaneth
appellauit. hebrei vero discedentes et babilonij
emissaneam vocauerunt. eratque bissonum et duplex
Tercium baltheus. zona vel cingulum. latius
quod digitis quatuor sit reuelat. ut quasi pellis
viperam videret stertum de bisso cocco purpureo et
iacinto pro quo iiii. elementa significant **Q**uartum
est tyara quod hebrei maphienos autem infu
lam vel mitram appellamus. a tydari pontificali
plurimum differens quasi formam rotunde casti
dis representans **S**uper hec quatuor scilicet quatuor
partibus indumentis pontifex utebatur **P**rimum erat
tunica iacintina. quam hebrei dicunt verhit grece
dicunt poderis. latine talaris. que habebat pro sim
brya malaginata cum octuaginta tunicabulis

aureis intercalari modo disposita ut audiret
sonum cum pontifex ingrederetur sanctuarium. ne
forte moreretur. **S**ecundum erat ephod id est
suphumale de quatuor predictis coloribus auroque
stertum siue manicis ad modum colobij hinc ap
tura in pectore quondam ad magnitudinem palmi qua
longitudo eius de mensura inferebat **I**n cuius parte superi
ori viz suphueros infibulati erant auro duo
lapides onichini. quibus xij. nomina filiorum israel erant
insculpta vij. in vno et sex in altero **Q**uartum autem sa
muel et dicitur induti leguntur ephod. illud erat
lineum et prope quod ephod dicebat. **T**ercium
hebreice dicebat heen. grece longion. latine vero
rationale vocatur quod pontifex ferebat in pectore.
dictum est autem rationale iudicij. quia ibi erat lapis in
cuius splendore sibi deum esse propitium cognoscebant
Erat autem rationale quadrangulum duplex in modo
vnius palmi de quatuor predictis coloribus. auroque
contextum. hinc xij. lapides pro quatuor ordinibus
In primo sardium. topasium et smaragdum **I**n
secundo carbunculum. saphyrum et iaspidem **I**n tertio
ligurium. achate et amethystum. **I**n quarto esolium.
onichinum. et benitum **I**n quibus erant scripta
xij. nomina filiorum israel in singulis singula iuxta
ordinem sue natiuitatis. **E**rant etiam in eo scripta
hec duo nomina purim et thiamin. i. veritas et
disciplina **I**nferebat autem longio suphumali
a parte superiori pro duos anulos et duas cathe
nulas aureas immixtas duobus vnicuique. quibus
duobus predictis onichinis et suphumali stine
bant infixi ab inferiori vero parte duos anulos
aureos cum duabus iacintinis siue chateis iacinc
tis colligebat ephod **Q**uartum et vltimum erat
capitis ornamentum viz tyara seu tydaris in
acutum procedens. habens circulum aureum
cum malagranatis et floribus. ex qua supra
frontem pendeat aurea lamina. quam pe
tatum dicunt ad modum lune dimidie. in
qua scriptum erat anoth. adonai. i. sanctum
nomen domini. tetragrammaton. i. quatuor
literarum. ut infra dicitur. ne vero cum mouebat
pontifex moueret et lamina. ligabatur vitta seu
iunctura iacintina perspicua que sumitates
posterius diffundebat. **N**oster ergo pontifex
pro feminalibus hinc sandalia. pro linea alba
pro baltheo cingulum. pro poderi tunicam.
pro ephod amictum vel stolam. pro longion
pallium. pro tydari seu tyara mitram pro la
mina crucem. et quedam ex his diuisam hinc

formam ab illis sed eandem figuram. Secundo dicam? de typo ditorum legalium indumentorum secundum allegoriam. Sane his vestibus ornatus pontifex totius orbis proferebat imaginem **Feminali** a namq; biffina terrarum agrue figurabant quia biffus de terra procedit. est enim biffus linum egyptiacum. balthei cum victoria. et vasculis circum uolucorum oceanum designabant. **Tunica** iacinthina ipso colore area proferebat. **Per tintinabula** sonitus tonitruorum. **Per mala granata** choruscationes fulgorum signabatur. **Quatuor** minoris sacerdotum. et quatuor summi pontificis indumenta. quatuor microcosmi et quatuor macrocosmi partes ipso numero designabant. id est quatuor humores. et quatuor elementa. **Ephod** sui varietate celum siderum ostendebat. quod autem aurea erat intertextum coloribus figurabat quod color vitalis penetrat uniuersa. **Duo lapides** onchini solem et lunam vel duo emispha designabant. **In ronalis** duo. xij. gemae pectorales. xij. signa in zodiaco proferebant. **Rationale** quidem erat in medio quod ratione plena sunt uniuersa qua terrena celestibus herent primo ratio terrenorum et temporum caloris et frigoris. et duplex inter utrumque temperies de celi cursu et ratione descendit. **Per anulos** catenulas et uncinos elementorum humorum et temporum calligamenta significabant. **tydaris** celum empirium lamina supposita deum figurabat omnibus presidentem. **Hanc** quidem allegoriam libri Sapientiae. c. xvij. confirmat aures dicens. **In veste** poteris quas habebat totus erat orbis terrarum. et pentum magnalia in quatuor lapidum ordinibus erant sculpta. et magnificentia tua in diademate capitis illius erat scripta. **Tercia** subiicienda est expositio indumentorum legalium secundum tropologiam. his siquidem indumentis legalis sacerdos hoc ordine induebat lotis namque prius manibus et pedibus induebant manastasis. id est feminalia. significans quod sacerdos mundatis operibus et affectibus lacrimis penitentia deus assumme continentia. ut offerat ostia immunda. sanctam deo placentem nossem enim pontifex. quod iuges deus habet continentiam non induit in sacrificio feialia. sed sandalia. ac si dicat qui lotus est non indiget nisi ut pedes lauet sed est mundus totus. per manus enim opera designant. secundum illud. **Benedictus** dominus deus meus quod dicitur. m. m. ad pre. etc. **Per pedes** significant affectus secundum illud. **Excute** puluere de pedi-

bus vestris. **Et** est notandum quod ipsemet sacerdos sibi feminalia induebat. per quod uirginalis continentia significabat que quoniam res est consilij non precepti. ideo ipsemet sibi imponebat iuxta illud apostoli ad Cor. xij. c. **De uirginibus** preceptum domini non habeo. scilicet autem do. **Et** dominus in euangelio punctus qui poterit capere capiat. **Hoc** indumentum alternatum induebant sacerdotes. quoniam ad iugem continentiam non ita tenebant sicut ministri noui testamenti. ideo quoniam quosdam huic indumento nullum hodie rident. **Secundo** induebat cathe none. id est lineas significans quod sacerdos deus induere innocentiam. ut quod sibi non uult fieri etc. **Linum** enim propter candorem significat innocentiam secundum illud. omni tempore uerte sint. can. **Tercio** cingebat se balteo significans castitates que circa lumbos deus accingi ut restringat carnis occupentiam. unde ueritas ait sint lumbi vestri prius. **Balteam** autem etc. quod ostentum erat ex quatuor partibus superius dictum est significabat quod omnes motus surgentes ex quatuor humoribus siue ex quatuor elementis debet refrenare prius. uel. **Et** cingulum etc. d. ca. p. sa. ix. c. **Est** iusticia cingulum lumborum eius per iustitias enim refrenant huius motus bestiales. pendebat autem usque ad pedes quod usque ad finem uite debebat esse mundus. **Quarto** induebat tunicas poderim. id est calatez significans quod pontifex deus induere pseuerantiam quod quod pseuerauerit usque in finem hic saluus erit. per talem enim propter extremitatem pseuerantiam designat secundum illud. **Ipsa** steret caput tuum et tu insidaberis calcaneo eius. **Dependebat** autem pro fimbrijs malognatam cum tintinabulis aureis per malogranatum intelligit operatio per tintinabulum aureum accipit predicatio que duo dunt in sacerdote coniungi ne si ne illis ingrediens sanctuarii in conspectu domini moriat. **Cepit** enim ab eis facere et docere sacerdotibus relinquens exemplum ut sequantur uestigia eius. quod per se non fecit ut sit honestas in conuersatione. nec inuentus est dolus in ore eius ut sit ueritas in predicatione. per tintinabula que intelligit uox predicatoris ne uix sacerdos per silentium iudicium superni inspectoris offendant. per malogranata exemplum bone uite uel uoluntas martiris quia huiusmodi granis restituntur infirmi. **Sacerdos** autem secundum Greg. ingrediens. uel egrediens morietur si de eo sonitus non audiat

q̄ itam circa se occulti iudicis exigit. si sine
p̄dicacōis sonitu icedit. apte ego tintinabula
vestimentis illius describuntur in terra. **P**er
vestimenta etenim sacerdotis q̄d aliud quaz
reā opa recipere debemus. iuxta illud p̄phe
te. **S**acerdotes tui induantur iustitia vestimē
tis itaq; populi illius tintinabula in herent
v̄vite via; cum lingue sonitu ipsa q̄ sacerdo
tis opera clament. **I**terum tintinabulis ma
lapunica diunguntur. q̄d per malapunica.
nisi fidei vnitas designatur. **N**az sicut in ma
lepunico vno exterius cortice multa iteri?
grana vniūtur sic innumerus sancte ecclesie
populus vnitas fidei cōtegit. quos intus di
uēritas mercatorum tenet. **Q**uanto induebat
ep̄hor. i. superhumeralis significans q̄ ponti
fex debz induere pacientiam. et in patientia
sua possideat aīaz suam hūeris enim onera
portamus s̄m illud. **S**u. posuit humerum su
um ad supportandū et factus est tributis ser
uiens. **H**abebat autem duas oras diuīdas
in utroq; lateri sūmitatuz. significans q̄ pō
tīfex debet habere arma iustitie a dextris. et
a sinistris vt non erigatur p̄speris nec dep
matur aduersis. **H**abebat et duos lapides
onichinos insertos humēis. **I**n quibus sculpta
erant duodeci nomia filioꝝ isrl̄. sex in vno et
sex in alio. **P**er duos onichinos significatur
veritas et sinceritas veritas p̄ claritatē sinceri
tas p̄ soliditatē. **P**er filios israhel significāt
sancta desideria et iusta opa s̄m illud. **M**ale
dictus hō q̄ non relinquerit semen in israhel.
Per senarium significatur p̄fectio eo q̄d domi?
sexto die p̄fecit celum et terram et omnem or
naturam eoꝝ. **Q**uod ergo sex nomia filioꝝ isrl̄ scul
pta eant sex in vno lapide. et sex in alio signi
ficabat q̄ desideria sacerdotis et opa effici de
bent non in fermento malicie et nequitie. sed
in azimis sinceritatis. et veritatis. vt sinceri
tas informet intencōem et veritas sinez. **G**re
gori? ait in pastorali. xij. c. q̄ superhumēale
ex auro. iacincto. purp̄a. cocco bistincto. et
bisso retorta fieri p̄cipitur. vt q̄nta sacerdos
clarescere v̄ruū diuersitate debeat. demōstre
tur. **I**n sacerdotis quippe habitu ante omnia
a ram fulget. vt in eo intellectus sapientie
p̄ncipaliter eniteat. **C**ui iacinctus aereo coloe
splendens adiungitur vt per omne quod intel

ligendo penetrat. non ad fauores infim? sed
ad amorez celestiu surgat ne dū suis in rāris
laudibus capitur ip̄o etiam veritatis intelec
tu vacuetur. **A**uro quoq; iacincto purpura
permiscetur. vt sacerdotale cor cuz sūma que
predicat sperat. in semetip̄o etiam suggestio
nes vicōꝝ rep̄mat. eisq; uelut ex regia p̄ate
cōfēdicat. **A**uro aut iacincto bisso ac purpure
bistinctus coccus adiūgitur. vt ante interni
iudicis oculos omia v̄rutuz bona ex caritate
decorentur. et cūcta que coram homibus ru
tilant. hec in conspectu occulti iudicis flāma
āntimi amoris accendat que scz caritas quia
deum simul et p̄ximū diligit. quasi ex dup
lici tinctura fulgescit. sed cū mēs ad caritatis
p̄cepta tenditur restet vt per abstinentiam
caro maceretur. **V**nde et bistincto cocco tor
ta bisso adiūgitur de terra enim bisso in
tenti specie orit̄ et q̄d p̄ bissum nisi cādēs de
core mundicie corp̄al castitas d̄signatur. que
videlicet torta pulcritudini superhumeralis
innectitur. quia tunc castimonia ad p̄fectū
mundicie candorez ducitur. cū per abstinentiā
caro fatigatur. cumq; inter virtutes ceteras
eriam afflicte carnis meritum p̄ficiat. q̄ in diū
sa superhumeralis specie bisso torta cādēssit.
Sexto induebat longion. i. rationale signifi
cans q̄ pontifex debet induere discretioꝝ. p̄
quam discernat inter lucem et tenebras. intē
dextram et sinistram. quia non est conuentio
lucis ad tenebras. neq; x̄pi ad belial. **E**rat
aut rationale q̄drangulū significans q̄ debet
discernere intē quatuor scz inter verū et falsū
ne deuiet in credendis inter bonū et malum
ne deuiet in agendis. **E**rat et duplex q̄ debet
discernere pro duob? pro se videlicet et popu
lo ne si cecus cecū duxerit ambo in foueam
cadunt. **H**abebat et quatuor ordines lapidum
significans q̄ pontifex debet habē quatuor
virtutes principales. scilicet iusticiam. fortitu
dinem. prudentiā et temperantiā. **I**n singulis
aut ordinibus habebat tres lapides signifi
cans q̄ pontifex in primo debz habē fidem
spem et caritatez. **I**n secūdo modestiam man
suetudinem. et benignitatem. **I**n tercio pacē
et misericordiam et largitatem. **I**n quarto
vigiliādam. et solitudinem et longanimita
tem. **P** lapides enim figurant virtutes s̄m

illud Alius edificat aurum et argentum et la-
pides preciosos Dabebat et duas catenulas
auri purissimi sibi inuicem coherentes que duo-
bus inferebantur vncinis significans quod pon-
tifex debet habere duos caritatis affectus. ad
deum scilicet et ad proximum de quibus precipit
Diliges deum tuum ex toto corde tuo et proxi-
mum tuum sicut teipsum. sicut enim aurum
feminet vniuersis metallis. ita caritas precellit
vniuersas virtutes. De qua dicit apostolus
maior horum est caritas Duo vncini sunt in-
tentio et finis quibus catenule inferuntur.
ut tam deum quam proximum diligat ex corde
puro et conscientia bona et fide non ficta tam
deum quam proximum diligat propter beati-
tudinem. deum propter seipsum et proximum di-
ligat propter deum. Portabat autem aaron
rationale iudicij. in quo descripta erant. xij.
nomina prophetarum prout dictum est in prima
parte sub titulo de picturis. Et secundum grego-
rium. in pastorali primo. c. xij. bene rationale
iudicij vocatur. quia rector debet subtili semp-
examine bona malaque discernere et que vel qui-
bus quando et qualiter congruant studiose co-
gitare nichilque proprium querere. sed sua comoda
propriumque bona deputare. Unde in exodo
scriptum est. pones autem in rationali iudicij
doctrinam et veritatem. que erunt in pectore aaron
quando in greditur coram domino. et gestab-
it iudicium filiorum israel in pectore suo cor-
tam conspectu domini. gestare est subiectorum
causas pro sola interni iudicis intentione dis-
currere. Quidam autem dixerunt quod rationale
nullum respodet hodie ornamentum. quoniam
non habemus copiam lapidum pretiosorum
sed admittat illius differt pontifex in consecra-
tione sua textum euangelij ante pectus coram
toto populo Ibi enim erat scripta doctrina et veritas
et episcopus debet habere in corde veritatem
euangelij. et in ore doctrinam quantum ad
manifestationem. et hec potest esse causa quare
in quibusdam ecclesijs postea codicis euange-
lici ex auro argento et lapidibus preciosis or-
nantur Est etiam et alia ratio quia in illo ru-
tilat aurum sapientie argentum eloquentie et
miraculorum lapides preciosi hec sunt specie-
mixture auree argento vermiculate. Septi-

mum et supremum capitis ornamentum erat
tydaris vel tyara. quam pontifex assume-
bat significans humilitatem de qua dominus ait.
Omnis qui se exaltat humiliabitur. Hanc
autem gestabat in capite significans. quod pon-
tifex debet gerere humilitatem in mente ex
emplo capitis nostri dicentis. Discite a me quia
mitis sum et humilis corde. per caput enim
mens intelligitur sicut illud. Vnge caput tuum.
et faciem tuam laua. Rursus tyara in mino-
ribus sacerdotibus. significat continentiam
quing sensuum. In maioribus vero contempla-
tionem. debent enim esse contemplatiui. De
tydari dependebat a fronte lamina aurea.
significans sapientiam. Vel figurauit signum
crucis. quod sit in officio confirmationis in qua
scriptum erat nomen domini. tetragramaton. i.
quatuor litterarum que sunt he. ioh. eth et vau. i.
principium vite passionis iste. prout dictum est
in phemio secunde partem. ac si aptius dicere-
tur. Ille cuius pontifex iste gerit personam scilicet
christus est principium. i. autor vite. passionis. i.
vite restaurate per passionem. quia mortem
nostram moriendo destruxit. et vitam nostram
resurgendo repauit. Et ante autem hec indu-
menta per maiori parte contexta ope polimitio.
i. vario propter varietatem duntaxat. de qua dicit
psalmigraphus. Altitit regina a dext. tuis
in ve. deau. Et ex quatuor preciosis coloribus
scilicet purpura. cocco. bisso. et iacinto. Per pur-
puram regie dignitatis. significatur ponti-
ficalis potestas. que via regia debet incede-
ne declinet ad dexteram. vel deuet ad sinis-
tram. ne liget dignos. aut soluat indignos
Per purpuram quoque. aqua significatur. quia
in conchis marinis habitant vermes. qui ea
egerunt Per coccum coloris ignei. significa-
tur pontificalis doctrina. que sicut lucere de-
bet et vrere. propter quod et bisinctus fuisse
narratur. lucere quidem debet per promissionem
ut omnis qui reliquerit domum patrem. et
matrem cum centuplum accipiet et vitam eternam
possidebit. vrere debet per comminationem. ut
omnis arbor que non fecerit fructum bonum.
excidetur et in ignem mictetur. Hinc est quod sum-
mus pontifex cappa rubea exterius se appa-
ret indutus. cum interius sit indutus candida.

veste quia interius candere debet per innocen-
 ciam et caritatem. et exterius rubere per passi-
 onem. ut videlicet ostendat se semper paratum
 ponere animam pro omnibus suis quia personam
 gerit illius qui pro omnibus universis rubi-
 fecit indumentum suum. **E**x occasione vero
 constantini imperatoris ferre potest clamidem
 purpuream atque tunicam coccineam. et om-
 nia imperialia indumenta sceptrum. signa et
 ornamenta. **C**ruce quoque ierit eum procedit
 ad significandum magis ei quam cuiquam al-
 teri convenire. iuxta illud apostoli. **N**ihil autem
 absit gloriari nisi in cruce domini nostri ihesu
 christi ut se crucifixum imitari debere cognoscat
 Rursus coccus distinctus in veste pontifica-
 li est caritas. que quasi bis tingitur. dilecti-
 one dei et proximi colorat. **P**er bismum vero cad-
 oris eximium significatur preclaritas fame que
 debet esse retorta. ut pontifex bonorum habeat
 testimonium secundum apostolum et ab his que foris
 sunt. **P**er iacinthum qui est coloris aurei sig-
 nificatur serenitas conscientie quam intrase
 pontifex debet habere secundum quod dicit
 apostolus. **G**loria nostra hec est testimonium
 conscientie nostre.

Liber quartus de missa
 et singulis que in missa aguntur.

Iter cuncta
 ecclesie sacra illud
 constat esse principium
 quod in missa officio
 supra mensam sa-
 cratissimi celebra-
 tur altaris. illud
 ecclesie represen-
 tans convivium
 in quo filio reuer-

tenti pater occidit vitulum saginatum panem
 vite et vinum quod miscuit sapientia apposuit hoc autem
 officium ipse christus instituit cum novum edidit tes-
 tamentum. disponens heredibus suis regnum
 sicut pater suus sibi disposuit. ut supra mensam
 eius edant et bibant in regno quod ecclesia
 consecravit. **C**enantibus enim illis accepit ihe-
 sus panem et gratias agens benedixit ac fre-
 git deditque discipulis suis dicens. **A**ccipite et
 comedite. hoc est corpus meum quod pro vobis
 tradetur. hoc facite in meam commemorationem
Hac igitur institutione formati ceperunt.

apostoli sacrosanctum frequentate mysterium
 propter causam quam cristus expresserat et
 formas servantes in verbis. et materiam te-
 nentes in rebus sicut apostolus corinthis protest-
 at dicens. **E**go accepi a domino. quod et tra-
 didi vobis. quoniam et dominus ihesus in qua noc-
 te tradebatur accepit panem. **Q**uia igitur
 mille officium ceteris divinis officiis dignum
 et solennius est ideo de illo priusquam de aliis offi-
 ciis est in hac quarta parte dicendum. **I**n qua
 aliquibus additis et detractis speculum in-
 nocentium ipse in. prosequamur. **H**anc ut pre-
 missum est missam instituit dominus ihesus sacer-
 dos secundum ordinem melchisedech. quoniam panem et
 vinum in corpus et sanguinem suum trans-
 mutavit dicens. **H**oc est corpus meum. **H**oc
 est sanguis meus. subiugens. **H**oc facite in
 meam commemorationem. **A**postoli autem hanc missam
 adaverunt dicentes in missa non solum verba
 premissa. verum et dominicam orationem super adden-
 tes. **V**nde beatus petrus sic missam primus
 dicit celebrasse in partibus orientalibus. ubi
 post domini passionem triginta annis cathedram tenuit
 sacerdotalem. **D**einde vero accepit cathedram
 antiochie. ubi tres orationes ad missam ad-
 iecit. **I**n primordio ergo nascentis ecclesie missa
 aliter dicebatur quam modo. sicut in viginti pre sub-
 ti de parascève dicit. **S**equenti vero tempe-
 re epla tunc et evangelio recitatis. missa celebra-
 batur. **S**ubsequentem celestinus ipse instituit in-
 troitum ad missam cantari. prout sub introitu
 dicit. **C**etera diversis temporibus ab apostolis et
 a gelasio. celestino gregorio. et aliis diversis pa-
 tribus leguntur adiecta. prout christiane religio-
 nis cultu crescente visa sunt decentius conve-
 nire. de hoc dicit in prohemio secunde partis **I**n
 canone legitur. quod iacobus frater domini episcopus iero-
 solomitanus et basilinus episcopus cesariensis.
 addiderunt nobis in scriptis ordinem celebra-
 di missam. **I**tem iste iacobus alphi dicit pri-
 mus inter apostolos missam celebrasse. **M**axime
 excellentiam sanctitatis eius apostoli hunc sibi
 fecerunt honorem. ut post domini ascensionem primus
 inter eos missam hierosolimis celebraret etiam
 priusquam esset in episcopum ordinatus. vel forte ideo
 dicit primus celebrasse quod primus in pontifi-
 calibus eam dixisse perhibetur. **S**icut petrus
 postmodum primus missam in antiochia ce-
 lebrauit. et marcus in alexandria. **Q**uidem